

Ελευθερόπολις

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΩΝ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ 6ος, ΦΥΛΛΟ 216, ΑΠΡΙΛΙΟΣ, ΜΑΪΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2001, ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΗ 1, ΣΟΥΛΙΟΥ 124 ΤΚ 173 42 ΑΘΗΝΑ

Το πρώτο μας γραμματσάκι

Το πρώτο μας «γραμματσάκι» το οποίο δημοσιεύθηκε στο 1ο τεύχος της «Ελευθερόπολις»

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ 5 ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ «ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ» ΣΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ 8-9

Χίλια καλώς εσμίξαμε, αναγνώστη μου!

Αναγνώστη μου μερωντικέ, χωριανέ μου και ξενομερίτη, φιλό με κατακούτελα, ως λέει κι ο Παπαμανώλης ο Καβρός την ευχή ντου να 'χουμε.

Να σου συστηθώ όμως πρώτα: Αρμενιανή 'μαι. Μιτσιαλή, ως με θεωρείς, αδύναμη κι ακάτεχη από εφημερίδες, εφημεριδογραφίες, τυπογραφίες και τα σουρτα-φέρτα ντως κυκλοφορίες φύλλων ως τις αποκαλούνε.

Ένα μικρό φυλλαράκι Αρμενιανού δεντρού είμαι. Που με πήραν στα φτερά τους οι καλοί ανέμοι και με φέρανε στα χέρια σου, αναγνώστη, όπου κι ανέ βρίστεσαι: Σε χωράφι, αλώνι, περβόλι, λόφυτο, σπίτι ή αργαστήρι, στο χωριό είτε στην πολιτεία, στην ξενιθεία και στη μοναξιά, μακριά από δικούς σου, Αρμενιανούς ανθρώπους και τόπους. Που το χαιρετισμό τους θα σου φέρνω και τη ζωή τους, περασμένη και τωρινή, θα σ' ανιστορώ. Και τα μελλούμενα σχέδια κι ονειράτά τους - κι ονειράτά μας - για το χωριό μας θα σου διηγήσομαι. Κι από σένα θα παίρνω και θα τα μεταφέρνω στο ' Αρμενιανούς, όπου γης, τα μηνύματα, τα γραφήματα και τα χαιρετισμάτα σου, αναγνώστη μου του χωριού και τση ξενιθείας, όποια κι αν είν' αυτή: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Αφρική, Αυστραλία κι Αμερική. Κι όποιοι άλλοι ξένοι, άξενοι είτε φιλόξενοι

☞ συνέχεια στη σελίδα 9

ΚΡΗΤΗ, Μάιος 1941

Κρητικός της "Μάχης της Κρήτης" του 1941. Έργο του ζωγράφου Γιώργη Κουνάλη

Συμπληρώνονται φέτος 60 χρόνια από την "Μάχη της Κρήτης", που αποτελεί, λόγω της μαζικής λαϊκής συμμετοχής, και την απαρχή της Ελληνικής Εθνικής Αντίστασης, την οποία ο Άγγελος Σικελιανός, με τρόπο λιτό και πυκνό μας δίδει στο γνωστό ποιήμα του "Αντίσταση":

Δεν είναι τούτο πάλεμα σε μαρμαρένια αλώνια, εκεί να στέκει ο Διγενής και μπρος να στέκει /ο Χάρος...

Εδώ σηκώνετ' όλη η γη με τους αποθαμένους, και με τον ίδιο θάνατο πατάει το θάνατό της...

Και ο άλλος μεγάλος μας ποιητής, ο Γιώργος Σεφέρης, που βρέθηκε τον Μάιο του 1941 στην Κρήτη, μας δίδει, με τον δικό του τρόπο αυτός, χαρακτηριστικές εικόνες των ηρωικών και τραγικών εκείνων ημερών:

- Μια σκηνή νυχτερινού βομβαρδισμού, λίγες ημέρες πριν από την έναρξη της ναζιστικής εισβολής.

- Και την τραγική εικόνα του "λαβωμένου" νησιού αμέσως μετά την κατάκτησή του.

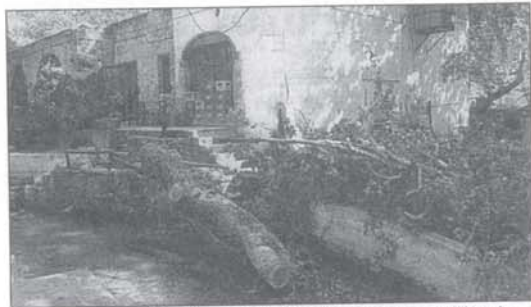
Δημοσιεύουμε πιο κάτω τα δύο αυτά "κρητικά" κείμενα του Σεφέρη.

X.M.

☞ συνέχεια στη σελίδα 2

Ο ιστορικός πλάτανος του χωριού μας, θύμα της Νοτιάς

Ο ιστορικός πλάτανος του χωριού μας, ο πλάτανος του "Μπουρνάζο", έπεσε άγνος από τους δυνατούς ανέμους στις 21 Απριλίου 2001. Ο πλάτανος, ύψους περίπου 30 μέτρων, και άγνωστης ηλικίας, πολλά δημοσιεύματα τον αναφέρουν χιλίων ετών, ήταν αρκετά χρόνια σε κακή κατάσταση, λόγω φθοράς στην κορυφή που είχε στον κορμό του. Ο ιστορικός πλάτανος για τον οποίο έχουν

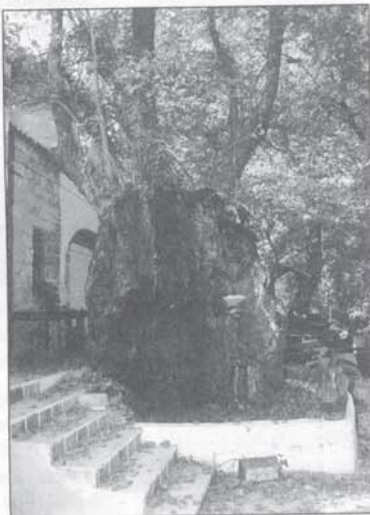

Ο πλάτανος μετά την πτώση του, και την ξύλεσή του. (Φωτό από τα "Χανιώτικα Νέα" 23/04/2001)

γράψει πολλοί ιστορικοί, περιηγητές και επισκέπτες του χωριού μας, ήταν σημείο αναφοράς του χωριού μας.

Στη σκιά του λέγεται ότι υπογράφηκε το Σύνταγμα του 1822, και διεξήχθησαν στην συνέχεια αρκετές επαναστατικές συνελεύσεις των Κρητικών αγώνων μέχρι την απελευθέρωση. Ενδιαφέρον έδειξε και ο τύπος τοπικός και αθηναϊκός για την πτώση του ιστο-

ρικού δέντρου. Καθήκον όλων των φορέων είναι να φροντίσουμε την ανάπτυξη των παραφύλων, που κατά πληροφορίες μας έχουν μείνει, όρθιες, την περιφράξη και προφύλαξη του ιστο-

Ο πλάτανος πριν την πτώση του. (Από την φωτογράφιση του Συλλόγου, 2000. Φωτό Φ. Μανουσάκης)

ρικού χώρου, και την τοποθέτηση ενημερωτικής πινακίδας για τους επισκέπτες.

Για την τοποθεσία και τον πλάτανο, γράφει ο γιατρός, αρχαιολόγος και περιηγητής, Ιωσήφ Χατζηδάκης, στο βιβλίο του "Περιήγησις εις Κρήτην"

Από Βάμου επορεύθημεν εις το χωριόν Αρμένους. Εν τω χωριώ τούτω διέμενε το πλείστον η επαναστατική κυβέρνησις κατά την μεγάλην του 21 επανάστασιν. Είνε διάσημον το χωριόν δια τας πολλάς αυτού πηγάς, τους πελωρίους αμφιλαφείς πλατάνους τους, και το πλήθος των άλλων δένδρων του. Εντός κήπου τινος υπό την ρίζαν πλατάνου, ου τον κορμόν μόλις δύναται να εναγκαλισθώσι τρεις άνδρες, εκβλύζει ορμητικώς πολύ ύδωρ μετά φλοίσβου κατάρρεον, τοσούτον ώστε αποτελεί ευθύς ποταμών κινούντα πολλούς υδρομύλους. Παρά την ρομαντικήν ταύτην θέσιν συνητήσαμεν δύο βοάπιδας Κρήσας εργαζομένας παρά τα κελαρύζοντα ύδατα υπό την σκιάν του πλατάνου, εν ώ πλείστα μικρά πτηνά ήδον επ' αυτού, δύο δε χαριέστατα παιδιά έπαιζον υπ' αυτόν...

Δημοσιεύουμε στη συνέχεια ένα κείμενο του Ανέστη Μακριδάκη από το βιβλίο του Στ. Φρεσκάκη "Οι Αρμένιοι στο παρελθόν" Έκδοση του συλλόγου Αρμενιανών της Αθήνας "Ο Κριτοβουλιδής", όπου δημοσιεύθηκε ως παράρτημα.

Γ.Τ.

☞ συνέχεια στη σελίδα 14

Γεννήσεις, βαπτίσεις κι άλλες ειδήσεις και χαρές αρμενιανές

ΠΑΛΙ ΠΡΩΤΙΕΣ Τ' ARMENIANAKIA ΜΑΣ

Ο λόγος για την Αρμενιανο-Σαλονικιά (για να μην αδικήσουμε και τον πατέρα) **Σμαράγδα Μανταδάκη**. Στις 24 του Μάη, στη Στοά του βιβλίου, έγινε η παρουσίαση ενός ακόμη βιβλίου της με τίτλο «Το κάλεσμα». Για το βιβλίο μιλη-

σαν ο ποιητής Γιώργος Βέης και η δημοσιογράφος Μάγδα Παπαγιάννη, ενώ μερικά αποσπάσματα του πεζογραφήματος

διάβασε ο Λουδοβίκος των Αναγείων με το δικό του μουσικό τρόπο. Στην εκδήλωση παραβρέθηκαν και τίμησαν με τη παρουσία τους ο συγγραφέας μας υπουργός Ανάπτυξης Νίκος Χριστοδουλάκης καθώς και πολλοί άνθρωποι των γραμμάτων και της τέχνης. Η εφημερίδα μας εκπροσωπήθηκε από τα μέλη της συντακτικής επιτροπής Χαράλαμπος Μπουρνάζο και Βασίλη Κουρομχελάκη. Η «Ελευθερόπολις» εκφράζει τη χαρά της για τη νέα αυτή αναγνώριση των ικανοτήτων της, και της εύχεται κάθε προκοπή.

ΒΑΦΤΙΣΕΙΣ

Στις 1-6-2001 βαφτίστηκαν τα παιδιά του **Μανώλη Τσουράκη και της Ειρήνης Καλούδη**. Τα ονόματά τους Ευστάθιος και Γιώργος.

ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ

Στις 1-6-012001 η **Παναγιώτα Χίνου** σύζυγος Αναστασίου Χαριετακί, γέννησε κοριτσάκι. Να τους ζήσει.

ΚΟΥΛΟΥΡΑΚΙΑ ΜΕ ΚΡΑΣΙ ΚΑΙ ΤΣΙΚΟΥΔΙΑ

Ενάμισι ποτήρι λάδι
Ένα ποτήρι ζάχαρη
Μισό ποτήρι τσικουδία
Μισό ποτήρι κρασί άσπρο
Μισό ποτήρι σουσάμι
Μισό κουταλάκι σόδα

Μισό κουταλάκι κανέλλα
Δυο βανίλιες
Ξύσμα λεμονιού
Ένα κουταλάκι μπέικιν πάουντερ
Ένα κιλό αλεύρι

Δουλεύουμε τα υλικά με την παραπάνω σειρά, πλάθουμε τα κουλουράκια και τα ψήνουμε σε μέτριο φούρνο. Με την ίδια συνταγή μπορούμε να φτιάξουμε ωραιότατα παξιμαδάκια.

Η «Ε» θέλοντας να είναι συνεπής ως προς το χρόνο έκδοσης της, ενημερώνει τους αγαπητούς συνεργάτες της ότι η ύλη που θα δημοσιευθεί στο επόμενο φύλλο θα πρέπει να έχει φτάσει στην εφημερίδα μέχρι 25 Αυγούστου 2001.

Οι οικονομικές προσφορές μπορούν να αποστέλλονται με ταχυδρομική επιταγή στη διεύθυνση: Τσακιράκις Γιάννης, Σουλίου 124, 173 42 Αγ. Δημήτριος ή να κατατίθενται στο λογαριασμό 156/761034-33 της Εθνικής Τράπεζας, και στη συνέχεια να ενημερώνετε την εφημερίδα στο τηλέφωνο 9916613, για να σας σταλεί η σχετική απόδειξη.

ελευθερόπολις

Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αρμενιανών Χανίων
"Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ"

Εκδίδεται με τη συνεργασία του Δημοτικού Διαμερίσματος Αρμένων

Εκδότης-Διευθνής
Γιάννης Σ. Τσακιράκις
Σουλίου 124
173.42 Αγ. Δημήτριος
Τηλ.: 99.16.613
Fax: 99.57.582
Email: jtsk@hol.gr

Συντακτική Επιτροπή
Κουρομχελάκης Βασίλης
Μπουρνάζος Χαράλαμπος
Στυλιανομανωλάκης Γιάννης
Τσακιράκις Γιάννης
Τσιτσιρίδου Ελένη
Χαλβαδάκης Γεώργιος

Οι παπαδοπούλες

Τα πολύ παλιά χρόνια όπως γνωρίζουμε οι παπάδες στα χωριά και τσι πόλεις δεν πληρωνότανε από το κράτος ή από κάποια άλλο φορέα, γι' αυτό ήτονε αναγκασμένοι να εργάζονται όπως και τσ' αποδέλουτους χωριανούς τονε. Είχανε τα οζουλάκια ντονε, τσι μέλισσές τονε, τα χωραφάκια ντόνε που τα καλλιεργούσανε, και κάνανε γενικά αγροτική ζωή.

Σ' ένα χωριό, μια φορά το λοιπόν, ένας παπάς σηκώθηκε το πρωί με το φαμεγιουράκι ντου, ετοιμάσανε τα ζευτικά (βούγια), τα ζυγάλετρα και ξεκινήσανε για το ζευγάρισμα (όργωμα) κάποιο χωραφιού. Θα 'χανε αλαργάρι από το κονάκι καμιά διακοσαριά - τρακοσαριά μέτρα, όταν ο παπάς επήρε χαμπάρι πως είχανε ξεχάσει τσι βοστομίδες.

- Κακό και κακοντόπαθα, κάνει στο φαμέγιο, γλάκα ογλήγορα στο σπίτι να φέρεις τσι βοστομίδες. Αντιγαέρην κι ο ταλαίπωρος τα ίσια πίσω μα είχε 'ντονε πρέπει κι οζαποδήτης απανοβαρμένο, και ξάνοιγε πως θα φέρει γυροβολιά τσι δύο παπαδοπούλες που 'χανε μείνει μόνες στο σπίτι. Μόλις τονε βλέπουνε αυτές να γυρίζει σπίτι τονε ρωτούνε

- Είντα 'παθες Μανωλιό;

- Είπε μου ο κύρης σας να σας σε φιλήσω, λένε αυτές,

- Και τσι δύο;

- Νέσκες και τσι δύο, κι άμα δεν πιστεύετε, ελάτε να δείτε. Τσι πορίζε λοιπόν όξω από τη ρουγόπορτα και φωνάζει δυνατά του παπά που κόντευε όπως λέμε ν' αποκολώση,

- Παπά και τσι δύο;

- Ναι μωρέ και τσι δύο και γερά-γερά (εννοούσε βέβαια τσι βοστομίδες), είντα να κάμουνε κοπελιές, εκάτσανε και τσι φίλησε ο πονηρός και πήρε και τσι βοστομίδες και δρόμο στο χωράφι, μ' ελαφράν την καρδιάν. Έτσα 'ναι που λένε "η πείνα τέχνης κατεργάζεται". Αφερή μου Μανωλιό, για να μη πούμε τ' άλλο.

και για τα κοπέλια μας

βοστομίδες= είδος μεταλλικό φίμωτρον, που έβαζαν στο πρόσωπο των ζώων και κάλυπτε το στόμα, ώστε να μη μπορούν να φάνε.

Τερεζογιάννης του Χρήστο ο γιος ο ΜΕΓΑΛΟΣ

☞ συνέχεια από τη σελίδα 1

«Τα γκρίζα κουνούπια στον ουρανό»

Του Γ. Σεφέρη

[...] Αλλά αυτήν την ατμόσφαιρα μιας ζωντανής μυθολογίας, όπως την ανάσπαινα στα παιδικά μου χρόνια, την ένιωσα μονάχα μια φορά ακόμη, σε άσκημες περιστάσεις, σ' ένα περιβόλακι έξω από τα Χανιά, το Μάη του '41. Οσο δυνάμωνε το φεγγάρι, τ' αεροπλάνα πληθαίναν όπως το φως του φεγγαριού, τα σπίτια ήταν θανατηφόρα. Κάτω απ' τον ίσκιο των δέντρων, ο μόνος τρόπος να περάσει κανείς τις νύχτες εκείνες. Τα πορτοκαλάθια καταργούσαν τον πόλεμο με τρελές ευωδιές, και είχες συνάμα το άθλιο συναίσθημα πως το χώμα του νησιού λιγότερευε κάτω από τα πόδια σου. Στο πλάι μου ο κυρ Μανώλης αναλογιζότανε λιγότερο μηχανοκίνητους πολέμους. "Τα χρόνια εκείνα", έλεγε δείχνοντας τα γκρίζα κουνούπια στον ουρανό, "είχε αυτός, είχες κι εσύ ένα τουφεκι στα χέρια..." Θυμήθηκα την παλιά μονομαχία του Ερωτόκριτου με τον Άριστο. Ψιθύρισα:

**Κι αράσουν κι αγκαλιάζονται κρατώντας τα μπουνιάλια,
επίασαν τα κοντ' άρματα κι αφήσαν τα μεγάλα.**

Ο κυρ Μανώλης κατάλαβε χωρίς διαταγή και συνέχισε με παράπονο:

γιατί με θάνατο η μαλιά έχει να ξετελέψει

το γράμμα έτσι το 'λεγε κι οι φοβεροί όρκοι τότες,

να πάει ο ένας τως να βρει τσ' αραχιασμένες πόρτες...

Απόσπασμα από την περίφημη
"Δοκιμή" του Γ. Σεφέρη για τον "Ερωτόκριτο"

«Με τ' όμορφο νησί ματώνοντας...»

Του Γ. Σεφέρη

Και τώρα βγήκε το νέο φεγγάρι αγκαλιασμένο
με το παλιό. με τ' όμορφο νησί ματώνοντας
λαβωμένο: το ήρεμο νησί, το δυνατό νησί, το αθώο.
και τα κορμιά σαν τσακισμένα κλαδιά
και σαν ξεριζωμένες ρίζες.

Απόσπασμα από το ποίημα
του Γ. Σεφέρη "Μέρες του Ιουνίου '41"

Οι Αρμενιανοί

Ότι είμαστε πολλοί και ωραίοι το ξέρουμε, να δούμε πόσοι είμαστε στο παρελθόν;

Με αφορμή την φετινή απογραφή πληθυσμού, που έγινε τον περασμένο Μάρτιο, δημοσιεύουμε μια σειρά από στατιστικά στοιχεία που αφορούν το χωριό μας. Είναι γνωστό ότι απογραφή γίνεται κάθε δέκα χρόνια και μάλιστα στα χρόνια που τελειώνουν σε ...1 (1951, 1961 ...).

Ιστορική αναδρομή

Διάφορες πηγές υποθέτουν ότι ο πληθυσμός της Κρήτης την αρχαιότητα έφτανε το ένα εκατομμύριο (Πάσλεν). Η υπόθεση αυτή έχει αμφισβητηθεί σφοδρά. Οι Ενετοί, τον 13^ο αιώνα υποτίθεται ότι θα βρήκαν 500.000 με 600.000 πληθυσμό, αριθμός και αυτός πολύ μεγάλος.

Πληροφορίες που αφορούν τον γενικό πληθυσμό της Κρήτης συναντούμε για πρώτη φορά τον 16ο αιώνα, από **Ενετικές απογραφές** και σε εκθέσεις προβλεπτόν, και ο συνολικός πληθυσμός της Κρήτης ανέρχεται:

το 1577 σε 219.000,
το 1583 σε 206.914,
το 1589 σε 208.000 σε έκθεση του Ιωάννη Μοτσε-νίγο (Zuane Moceninigo),
το 1627 σε 192.725 στην απογραφή του Μαρκου Γραδενίγιο,
το 1628 σε 192.325,
το 1664 σε 287.165 στην απογραφή Τριβάν.
Επί Τουρκοκρατίας
το 1687 σε 80.000 παρατηρούμε ότι, 16 χρόνια μετά την κατάληψη του νησιού από τους Τούρκους, ο πληθυσμός έχει μειωθεί στο μισό,
το 1821 σε 266.355,
το 1832 σε 126.480,
το 1858 σε 278.908,
το 1881 σε 279.165.

Οι Αρμένιοι

Το 1583 είχαν 233 κατοίκους,

Το 1834 (3) ο πληθυσμός του οικισμού των Αρμενίων αναφέρεται σε 60 χριστιανικές και 15 μουσουλμανικές οικογένειες περίπου **300** κάτοικοι, ο πληθυσμός των Καλύβων σε 50 χριστιανικές και 20 μουσουλμανικές οικογένειες, του Νιο χωριού σε 50 χριστιανικές και 3 μουσουλμανικές οικογένειες, του Στύλου σε 5 χριστιανικές και 1 μουσουλμανική οικογένεια ενώ ο συνολικός πληθυσμός του Αποκόρωνα σε 1562 χριστιανικές και 197 μουσουλμανικές οικογένειες. Ο συνολικός πληθυσμός της Κρήτης ήταν σχεδόν 129.000 δηλαδή περίπου ο μισός από ότι ήταν πριν το 1821, γεγονός το οποίο οφείλεται στα θύματα της δεκάχρονης Επανάστασης του 1821.

Το 1881 ο πληθυσμός του οικισμού των Αρμενίων έχει **679** κατοίκους (595 χριστιανούς και 84 μωαμεθανούς), ο Δήμος των Αρμενίων με 14 χωριά 3.246 (3.022 χριστιανούς και 224 μωαμεθανούς), ενώ τα γειτονικά χωριά Καλύβες 470, Νιο Χωριό, 451, Στύλος 113. Ο Αποκόρωνας έχει 16.493 (16.197 χριστιανούς και 276 μωαμεθανούς), κατοίκους, και η Κρήτη συνολικά 279.165 (202.934 χριστιανούς και 72.352 μωαμεθανούς).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα 14 χωριά του δήμου Αρμενίων ήταν Αρμένιοι (έδρα του Δήμου), Νιο Χωριό, Καλύβες, Στύλος, Μαχαίροι, Σαμωνάς, Πρόβαρμα, Μεγάλα Χωράφια, Παλιόκαστρο, Ιτζεδίν (Καλάμι), Τιβαράς, Πάακα, Κόκκινο Χωριό, και Καμπιά. Επίσης ο Αποκόρωνας μαζί με τις επαρχίες Αγίου Βασιλείου, και Σφακίων, Αποτελούσαν τη διοίκηση (Νομό) Σφακίων. Σ' αυτή την απογραφή παρατηρούμε ότι από τα χωριά του δήμου Αρμενίων μόνο οι Αρμένιοι οι Καλύβες (123) και το Καλάμι (17 λόγω του φρουριού)έχουν μωαμεθανικό πληθυσμό, ενώ από τα άλλα χωριά του Αποκόρο-

να ο Βάμος (26 λόγω της διοίκησης), το Καλαμίτσι Αμυγδαλί (3), η Λιτσάρδα (4), και η Φυλακή (19).

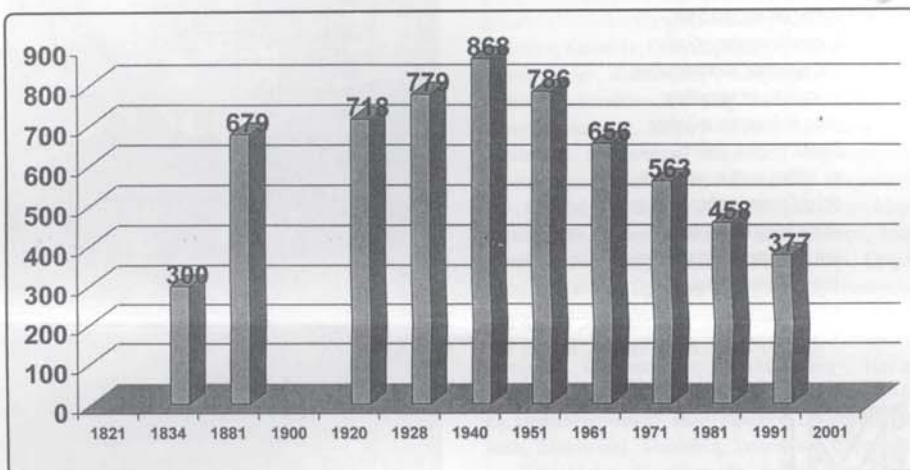
Η ίδια απογραφή αναφέρει ότι στον Αποκόρωνα το 82% των αρρένων χριστιανών και το 97% των θηλέων χριστιανών ήταν αγράμματοι, ενώ το ποσοστό στους μωαμεθανούς είναι αντίστοιχα 55% και 94%. Επίσης είχαμε 192 χήρους και 982 χήρες (!!!) χριστιανούς.

Η απογραφή του 2001

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας Νομού Χανίων, ο πληθυσμός στο Αρμένιον αυξήθηκε κατά 0,50% σε σχέση με το 1991, από 3.253 κατοίκους σε 3.268. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο πληθυσμός του Δήμου Αρμενίων μετά από 120 χρόνια, παραμένει σχεδόν

Νομού Χανίων, η μεγαλύτερη αύξηση του πληθυσμού, σε σύγκριση με την απογραφή του 1991, παρατηρείται στους Δήμους Ακρωτηρίου (48,3%) και Νέας Κυδωνίας (45,50%). Ακολουθούν οι Δήμοι Πελεκάνου (23%) , Θερίσου (21,60%), Γεωργιούπολης (21,30%), Ελευθερίου Βενιζέλου (20,70%), Κρουνηρίδας (19,10%), Βάμου (12,90%), Κισάμου (11,20%), Σφακίων (10,90%). Στην αμέσως επόμενη θέση είναι η κοινότητα Ασι Γωνιάς (10,60%) και ακολουθούν οι Δήμοι Χανίων (8%) Κεραμειών (7,20%), Σούδας (4,10%), Κολυμπαρίου (3,60%), και Βουκολιών (0,50%).

Η μεγαλύτερη μείωση του πληθυσμού την τελευταία δεκαετία σημειώθηκε στην κοινότητα Γαύδου (-15,70%) και στο Δήμο Μηθύμνης (-15,60%) και ακολουθούν οι Δήμοι Φρε (-13,20%), Καντάνου (-8,70%), Ανατολικού

Ο πληθυσμός των Αρμενίων μέχρι τις μέρες μας

Έτος	1821	1834	1881	1900	1920	1928	1940	1951	1961	1971	1981	1991
Κάτοικοι	480*	300	679	718*	718	779	868	786	656	563	458	377

Παρατηρήσεις:

1. Τα στοιχεία με (*) αναφέρονται στο ημερολόγιο του Συλλόγου Αρμενιανών, 1982, (Χαρ. Μπουρνάζος).
2. Δυστυχώς η ΕΣΥΕ, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας, κεντρική και νομαρχιακή υπηρεσία στις οποίες απευθυνθήκαμε και παρ' όλο που έχουν περάσει σχεδόν τρεις μήνες από την απογραφή, δεν έχει διαθέσιμα, έστω ανεπίσημα στοιχεία, για τον πληθυσμό των οικισμών, παρά μόνο των Δήμων, ούτε μπορεί να προσδιορίσει τον χρόνο έκδοσης επίσημων αποτελεσμάτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε πρόσφατη, πρόχειρη εκτίπωση, της ΕΣΥΕ, που αφορά την απογραφή γεωργίας που έγινε το 1981, τα στοιχεία που περιλαμβάνονται αφορούν μόνο το 25% του απογραφέντος συνόλου!

αμετάβλητος, 3.246 το 1881 και 3.268 το 2001 αν και έχει μικρές μεταβολές στα όριά του.

Η μεγαλύτερη αύξηση του πληθυσμού στο Νομό Χανίων την τελευταία δεκαετία σημειώθηκε σε τουριστικές περιοχές και σε περιστατικούς Δήμους με πρώτο το Δήμο Ακρωτηρίου. Από τις τουριστικές περιοχές μόνο στο Δήμο Πλατανιά παρατηρείται μείωση αλλά σε πολύ μικρό ποσοστό (-1,70%).

Σημαντική μείωση του πληθυσμού σημειώθηκε στην κοινότητα Γαύδου (-15,70%) και σε ορεινές περιοχές του Νομού Χανίων όπως στο Δήμο Φρε (-13,20%). Συνολικά στο Νομό Χανίων ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 10,80%. Από 133.774 το 1991 σήμερα ανέρχεται στους 148.163 κατοίκους.

Στο Δήμο Χανίων η αύξηση κυμαίνεται στο 8%. Από 50.077 το 1991 σήμερα φτάνει τους 54.091 κατοίκους.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας

Σελίνου (-5,13%), Μουσουρών (-2,20%) και Πλατανιά (-1,70%).

Στο επόμενο τεύχος αναλυτικά στατιστικά στοιχεία, που αφορούν τον πληθυσμό, την κατοικία και την γεωργία, με βάση τις τελευταίες απογραφές.

Βάσω Γκικοπούλου - Γιάννης Σ. Τσακίρακις

Βιβλιογραφία

1. Δετοράκη Θεοχάρη, Ιστορία της Κρήτης, Ηράκλειο 1990.
2. Πάσλεν Ρόμερτ, Ταξίδια στην Κρήτη, τομ. Β', Ηράκλειο 1994.
3. Σπανάκης Στέργιος, Στατιστικές ειδήσεις περί Κρήτης του τέλους του 16^{ου} αιώνα, Κρητικά Χρονικά ΙΒ, σελ. 321
4. Σπανάκης Στέργιος, Κρήτη, τομ. Β. με αναφορά Καστροφύλακας Κ 237.
5. Σταυράκη Νικολάου, Στατιστική του πληθυσμού της Κρήτης [...], Αθήνηση 1890.
6. Στοιχεία των απογραφών της ΕΣΥΕ από το 1920 μέχρι 1991.

Η ροδαρά μας

Βασιλικούς πρασιές-πρασιές και ρόδα μάτσα-μάτσα,
μπέμπο σου, αναγνώστη μου, και σε φιλώ στα μάτια.

να παλιό τραγούδι θα σας πω

Λύσσα

Έρωσ λυσσιασμένος
μ'εφίλησε αναμμένος
κι ελύσσαξα κι εγώ.
Κι απ' την πολλή τη λύσσα
ορθά, παντού και ίσα
τες νέες κυνηγώ.
Και όσες απαντήσω,
ευθύς θα τες φιλήσω,
λυσσιάζουν και γελούν
και τρέχουν λυσσιασμένες
κι εκείνες οι καημένες
τους άνδρας να φιλούν.
Σοφοί ιατροί, βιάστε,
το πάθος μου προφάστε,
ότ' είν' καταμεσής
κι αν ίσως κορυφώσει
και σκορπισθεί κι απλώσει,
λυσσιάζετε κι εσείς.

Αθανάσιος Χριστόπουλος (1772-1847)
(Απ' τα "Αυρικά", α' έκδοση, Βιέννη 1811)

αντινάδες

Μαλώνει με η μάνα μου, μαλώνει με η θειά μου,
μα πλια μεγάλος νταουτζής* είν' η σαντόλισσα** μου.

Ελιά και κριθαρόψωμο στο σπίτι μην προβάλλει,
γιατί αν είμαι και καλά, ευθύς με πιάνει ζάλη.

Άσπρο γαρούφαλο βαστώ, κόκκινο θαν το βάψω,
κι αν το πετύχω στο μπογιά, πολλές καρδιές θα κάψω.

Τα μάτια σου 'ναι πέλαιο, π' αέρας δεν τα πιάνει,
χαρά στο ναύτη που θα βρει μέσα σ' αυτά λιμάνι.

Στη γαιτριονιά σου θα γενώ περβόλι με τα ρόδα,
να με θωρείς να καίγεται χίλιες φορές την ώρα.

* Νταουτζής και νταβατζής (από το τουρκ. *davacı*)= ρουφιάνος
** Σάντολος, σαντόλισσα ή σαντόλα (από το ιταλ. *sandolo*)= νονά, ανάδοχος.

όγου χάριν

(Ο "Δαίμων του Τυπογραφείου" "έφαγε" από το προηγούμενο φύλλο τα αποσπάσματα του ποιήματος

του Ιωάννη Γρυπάρη "Απρίλης, Κυριακή του Άη Γιωργιού..." αφήνοντας έτσι ξεκρέμαστη την εισαγωγή, καθώς και την εικόνα του Άη Γιώργη της πρώτης σελίδας της "Ελευθερόπολης". Ζητάμε συγγνώμη από τους αναγνώστες, γι' αυτήν την αταξία και, προς εξιλέωσιν, δημοσιεύουμε, έστω και κατόπιν εορτής του Άη Γιώργη, τους ταλαιπωρημένους στίχους:)

Απρίλης, Κυριακή του Άη Γιωργιού
μεγάλ' η χάρη
γλεντάει απολείτουρα ο λαός
του Άσπρου Χωριού,
λάμπει ο ναός
του νιού, του Άη Γιωργιού, του καβαλλάρη.

Ραίνουν οι ακακίες γύρα
περίγυρα τα μύρα
κι οι πασχαλιές,
η θάλασσα η μεγάλη
ψάλλει στο βάθος, πίσω απ' τις παλιές ελιές.

Χαρά κι αναγαλλιάζει τ' ουρανού
του γαλανού
απ' την καρδιά μου λες και ξεχειλίζει:
στη χλόη η αγάπη μου η ξανθή
μ' ανθούς στολίζει
την αδελφή μας τη μελαχρινή.

Εμάς μεθά η ομορφιά
που γύρω η άνοιξη σκορπίζει
γλεντάει και ο λαός η συντροφιά,
το νέο τ' αρνί και των κλημάτων
το ξανθόν αίμα τα παλιά γυρίζει
τα αίματά των.

Ιωάννης Γρυπάρης (1870-1942)

ινίγματα

Εφημερίδες της Αθήνας

• Ποια εφημερίδα περπατεί κι από το Βάμο η σκούφια
της; Η Λαμπρινή κρατεί!'

Το ΒΗΜΑ του Βάμο
των λωπ είναι απ' τον Βάμο.

• Και ποια ν' η αδελφή της... Νέα πάντα και ωραία,
που κάνουνε Λαμπρή οι δυο παρέα;'

Το ΝΕΝ ΤΑ
και η λωπ είναι απ' τον Βάμο.

• Και ποια 'ν η άλλη που σε χαϊρετά με τη ζερβή της
χέρα ως θα ξημερώσ' η μέρα;'

Το ΗΛΙΑΝ Η... ε

• Κι εκείνη η αρχαία, που στο' Αρμένους τήνε λέμε
παρασιά, στην Αθήνα τζάκι (σέρνει κι από τζάκι) και

στη χασαποταβέρνα ψησταριά; Παμπάλαια 'ναι, σαν
την Καπνικαρέα μα διατηρείται πάντα της ωραία, (έκα-
με τελευταία και λίφτινγκ του προσώπου της), και πά-
ντα με το Δαρειό και την Παρυσάτιδα, τον Άδωνι και
τον Κύρο είν' αχώριστη παρέα;'

Το ΗΛΙΑΝ Η... ε
και η λωπ είναι απ' τον Βάμο.

• Ποια είναι τσιγάρο, σε κουτιά παλιά, και χύμα, που
καπνίζουν φουμαδόροι βετεράνοι, χωριανοί μας μουστε-
ρήδες του Κεράνη;'

Το ΗΛΙΑΝ Η... ε
και η λωπ είναι απ' τον Βάμο.

ροιομίες ροιομιακές φράσεις

Ο Βοριάς και η Τραμουντάνα
είπαν τη Νοθιά πουτάνια.

Η μάνα του 'ταν κατρούλου
κι εβγήκ' ο Γιάννης χέστρης.

Άντρα θέλω 'γω το βράδυ
κι ας μην έχει ο λύχνος λάδι.

Χαμουριέται η νόφη μας, γη νυστάζει, γη πεινά,
γι άλλο πράμ' αποθυμά

αθαρογλωσσίδι

Τα καημένα τα Ολλανδεζοβλαχικοτουρκοφλω-
ράκια, πόσην γλυκύτητα, πόσην ωραιότητα, πόσην
ευωδιάν!

(Από την εφημερίδα "Ταχύπερος Φήμη",
φύλλο 70/10-1-1841, όπου δημοσιεύτηκε,

όχι βέβαια ως καθαρογλωσσίδι.)

θιβολές

Η ορά του διαόλου

"Γρικάς τα δα, Τριανταφυλλιά; Οι γυναίκες, λέει,
θα πηγαίνουνε στη κάλη σαν και τσ' άντρες να ψηφί-
ζουνε... Εχάθηκ' η ανθρωπιά απου τον κόσμο τάξε...

☞ συνέχεια σ τη σελίδα 5

Ιστορία - περιγραφή και αναμνήσεις του χωριού μου

Συνεχίζουμε σήμερα την δημοσίευση τμημάτων
από τις σημειώσεις του αείμνηστου **Μιχαήλ Λάμπρου Τερεζάκη (1912-1983)**

*Για το χωριό μου Αρμένιοι Αποκορώνου διατη-
ρω ζωντανά αναμνήσεις και απέραντον αγάπην που
θα σβήσουν μόνον μαζί με την τελευταία μου πνοή!*

Εκάλη, Ιούλιος του 1976

Μεγάλην παρατηρητικότητα κι άλλα πολλά προ-
σόντα πρέπει να 'χει όποιος αποφασίζει να γράψει τις
εντυπώσεις του από μαθιές που ρίχνει οπουδήποτε. Εγώ
επειδή στερούμαι των προσόντων αυτών και ίσταται
δύσκολη η περιγραφή, επίγνωση των δυσχερειών έχω,
όμως αποτολμώ ότι μέχρι σήμερα ουδείς δυστυχώς
Αρμενιανός απετόλμησεν.

Επιθυμώ και ελπίζω ότι οι γρήγορες μαθιές που
παρακάτω περιγράφω να αποτελέσουν καλή απαρχήν
δι' άλλους νεωτέρους μου και περισσότερον αρμοδίους
ίνα μελετήσουν και να γράψουν την ιστορίαν του χω-
ριού μας "Αρμένιοι Αποκορώνου" πιστεύω πως και τού-
τη η σύντομη περιγραφή θ' αποτελέσει ένα στοιχείο.

Επί τη ευκαιρία επιθυμώ να προσθέσω ότι θεωρώ
την όλην προσπάθειαν μου ως εκπλήρωση χρέους ενός
απλού αρμενιανού προς την γενέτειραν του την οποία
σοφοδρά αγάπησεν.

Ένα από τα πιο όμορφα χωριά της Κρήτης είναι
και οι Αρμένιοι Αποκορώνου, που οι φυσικές καλλονές
του, τα αναβλύζοντα διαγεύστατα παγωμένα νερά του,
η πολεμική δράσις των κατοίκων του, από παλαιά χρό-
νια και η Ιστορία του το καθιστούν τόπο που θα πρέπει
ο οιοσδήποτε που θα επισκεφθεί την Κρήτην για τις
καλλονές της, τις αρχαιότητες και την ιστορίαν της, να
περάσει και να σταματήσει έστω για λίγο στον Πλάτα-
νο του δροσόλουστου αυτού του χωριού ΑΡΜΕΝΟΙ
της επαρχίας Αποκορώνου του Νομού Χανίων που κεί-
ται σε απόσταση 18 περίπου χιλιομέτρων ανατολικώς
της πόλεως των Χανίων.

Οφείλει το όνομά του στους πρώτους του κατοί-
κους που ήσαν εξ Αρμενίας στρατευμένοι και αυτοί,
εις το εκστρατευτικό σώμα, προς ανάκτησιν της Κρή-
της από τους Σαρακηνούς, υπό τον αυτοκράτορον των
Στρατηγών του Βυζαντίου και μετέπειτα αυτοκράτορα
του Βυζαντίου Νικηφόρον Φωκάν το 961 μ.Χ.

Μετά την απελευθέρωση του Χάνδακος (7 Μαρ-
τίου 961) του σημερινού Ηρακλείου και την εκδίκηση
του Νικηφόρου Φωκά, που υπήρξε τρομερά, εις 200.000

αναβιβάζουν τους φονευθέντας και σφαγιασθέντας και
εις ετέρας 200.000 τους αγχαιωτισθέντας και επειδή
ο πληθυσμός της Κρήτης επικινδύνως είχαν αραιώσει,
λόγω των καταστροφών, διώξεων, βιαίων εξισλαμισμών
που στα 138 χρόνια κατοχής είχαν επιφέρει οι Άραβες,
ο στρατηγός Φωκάς επανέφερεν τους εκπατρισθέντας,
επίσης επέτρεψεν την εγκατάστασιν σε πολλούς των
στρατευμάτων του στην Μεγαλόνησον, εις το δροσό-
λουστον τοπίον και σε πρόχειρα εκ ξύλων και κλαδιών

*Ο Γεώργιος Φρεσκάκης (Κυρ-Γιώργης)
με τη σύζυγό του Αικατερίνη και τα παιδιά τους
Δημήτρη και Χρήστο (περίπου το 1910).
(Φωτογραφία από το αρχείο του
Γιώργου και Μανούσου Φρεσκάκη,
εγγονών του Κυρ-Γιώργη)*

σπίτια (καλύβες) εγκατεστάθησαν Αρμένιοι τινές εξού
και το όνομα Αρμένιοι, Αποκορώνου. Η ονομασία της
Επαρχίας Αποκορώνου κατά τους περισσότερους συγ-

γραφείς πήρε το όνομα της Αρχαίας Πόλεως Ιπποκο-
ρόνειον δυτικός του σημερινού Νιο-Χωριού, προφα-
νώς στα υψώματα Προβάρατος-Στύλου. Παλαιότερα
η επαρχία Αποκορώνου με τα 60 χωριά της διαρείτο
στους εξής 4 δήμους: 1) Δήμος Αρμένων, 2) Δήμος
Βάμιου, 3) Δήμος Μαθέ, 4) Δήμος Φρε

Το χωριό μου Αρμένιο έχει ίδια Κοινότητα, Αστυ-
νομικό σταθμόν, Δημοτικό σχολείο, από τα αρχαιότε-
ρα της επαρχίας κατοικείται από 600 περίπου κατοί-
κους, προ του Β' Παγκοσμίου πολέμου οι κάτοικοί του
υπερέβαιναν τους 1000.

Παραθέτω τα επώνυμα οικογενειών που θυμούμαι,
όσα εξέλιπον ή μετοίκησαν οριστικώς σημειώνονται
δια +: Αγγελάκη, Αβερκάκη, Άρθαθιανιάκη+, Ανδρου-
λάκη+, Ανδρεαδάκη+, Αναστασιάδη+, Αλιγιάκη+, Βα-
σμολάκη, Βιρράκη, Βαγιανάκη, Βουτσαδάκη, Για-
πιτζάκη, Γιανναράκη, Γαβριλάκη, Γρηγοράκη+, Δετο-
ράκη, Ζομπανιάκη+, Ζαρβιανέλη, Θεπδώρακη, Καβρου-
λάκη, Καλλιβρετάκη, Καραγιαννάκη, Κουρομιχελιάκη,
Κολώνη, Κουτσουπάκη, Κοκκολάκη, Κοκκάκη, Κοκο-
γιαννάκη, Καλούδη, Κουγιουμτζάκη+, Κυβερνητάκη+,
Κουκουράκη+, Καλαϊτζάκη+, Κουρασματιάκη+, Κοκ-
κινιάκη+, Λαμπαθάκη, Λιονάκη, Λυκάκη, Λεντάρη, Λε-
κάκη+, Λιαπάκη+, Μαραγκουδάκη, Μαντωνανάκη,
Μανατάκη, Μπουντάκη, Μαρινάκη, Μιχελιογιάννη,
Μπουρνάζου, Μαυρομάτη, Μανταδάκη, Μπραουδά-
κη+, Μυριδάκη+, Μελισσάκη+, Μαδαριωτάκη+, Μαρ-
κογιαννιάκη+, Μουντοκαλάκη+, Μανουδάκη+, Μο-
ραϊτάκη+, Νικητάκη, Νικάκη, Νικολουδάκη+, Ορφα-
νάκη, Παπαδάκη, Πριτάκη, Πατηνωτιάκη, Παπαγιαν-
νάκη, Παπαμαρκάκη, Προεστάκη, Παρασκευιάκη,
Πατρελάκη, Παντεμάκη, Πολυχρονάκη, Πατεράκη,
Πιπεράκη, Παρασκευιάκη+, Πελεκανιάκη+, Παρα-
σκευαϊδή, Παπαδοκοκολάκη+, Παπουτσάκη+, Παυλά-
κη, Παπαδογιαννιάκη+, Πανηγυράκη+, Στυλιανομανω-
λάκη, Σταματάκη, Σκανδάλη, Στεφανάκη, Στρατηγά-
κη, Σπυριδάκη+, Τερεζάκη, Τσακιάκη, Τσιριγώτη,
Τσιριντανιάκη, Τζιγκουνάκη, Τζουστάκη+, Φρακολάκη,
Φραντζεσκάκη, Φαρδελάκη+, Φρεσκάκη, Φουντουλά-
κη+, Χαλβαδάκη, Χαριτάκη, Χαϊρετάκη, Χαλαλαμπά-
κη, Χριστοδουλάκη, Χατζιδάκη, Χελιουδάκη, Ψαρο-
δάκη

Σημείωση: Αν μου διέφυγεν κάποια οικογένεια ζητώ
συνγνώμη.

Νεοεγκατασταθέντες δεν γνωρίζω. Βάσις είναι η
περίοδος 1930-1940.

☞ συνέχεια από τη σελίδα 4

Ήθελα να κατέω ποιος την έκανε ετούτην την πρό-
βα". "Να τότε κάμης ίντα;" "Να του σύρω τ' αυσχιά
ντου". "Μη σκοτιζέσαι, μα καιεις δε φταίει παρά του
διαόλου το μιλέτι, οι γυναίκες. Εμείς ημαστονέ από
βάνομε την ορά μας όπου κι αν είναι...". "Τη μύτη μας
εδά να πης, γιατί ορά δεν έομε, ως κι αν είναι...". "Μα
δεν κατέεις την παρομία;" "Κάτσε να σου την πω:
Όντεν έπλασε ο Θεός τον Αδάμ εσκέφτηκε να πλάση
και μια γυναίκα - καλλιά και καλλιά ήτονε...μορέ κο-
πέλια, να μη μας έπλαθε". "Γιάντα μορέ;" "Μπέμπει
το λοιπός ναμός, ως λένε τα χαρθιά, τον άγγελό ντου,
να πάη να βγάλη από τον Αδάμ ένα πλευρό, να του το
φέρη να πλάση μ' εντό τη γυναίκα. Στη στράτα του
συναντά ο Σεϊτάνης". "Όχρούτσιν του απ' όπου 'να
βαφτισμένοι αθρώποι". "Και λέει του: "ίντα βαστάς;,"

Λε: "ένα πλευρό του Αδάμ και το πάω του Κυρίου να
πλάση τη γυναίκα... Λε: "για να το δω;... Και γελά τονε
και δούδει του το. Αρπά το ο Οξωποδό και γλακά και
βουτά σε μια τρύπα. Ζυγώνει ο άγγελος του Θεού τον
Τρισκατάρατο, μα που να τότε πιάση... Οντεμής η τρύ-
πα ήτονε ακρομιτή του αναθεματισμένου κι εξεβά-
τζερνε η ορά ντου, πάνει τονε από την ορά και ξε-
φλουμπίζει η γιορά ντου. Πάει κι ο άγγελος και παρο-
σιάζεται στον Κύριο -μέγας ει, Κύριε, και θαμαστά τα
έργα σου! -κι ο Θεός δεν εμάνισε παρά παίρνει την ορά
κι αυτού 'φτη έπλασε την Εύα. Γρικας το;... Γρικώ το
να λέςης".

Η Λουλούδα (Γ. Μαθιουδάκης, Χανιά 1936)

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

ακρομιτή= πολύ μικρή
άντεμς, όντεμς= ωστόσο
αυσχιά= αφτιά
γλακά= τρέχει
εξεβάτζερνε= περίσσευε
μιλέτι= φυλή, σόι
μπλιο= πλέον
ναμός= όμως
ξεφλουμπίζει= βγαίνει, ξεκολλά
αχρούτσιν ντου= ως είναι μακριά
τάζε= πες

Της Ροδαράς τούτης τα ρόδα
τα κορφολογά 'πο τα περβόλια
ο ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

Όταν τα σπίτια δεν είχαν βρύσες

Στα δύσκολα χρόνια της παιδικής μου ζωής, στη δεκαετία του 40, όταν επιτελούς οι Γερμανοί "πήγαν στα τσακιά", ένα ζηλευτό αγαθό για τη μεγαλύτερη μερίδα του χωριού ήταν το νερό. Όχι γιατί οι ευλογημένες πηγές το έδιναν λιγιστό, όπως πάντα ανάβλυζε άφθονο, πεντακάθαρο και ολόδροσο. Όμως ελάχιστα σπίτια ήταν χτισμένα κοντά στις πηγές και οι άνθρωποι τους είχαν την ευτυχία να το απολαμβάνουν χωρίς κόπο.

Πολύ λίγοι είχαν στέρνες στην αυλή ή στον κήπο που μάζευαν το νερό της βροχής από τις στέγες και έτσι εξασφάλισαν τη λάτρα του σπιτιού. Οι άλλοι έπρεπε να το κουβαλούν φορτώνοντας στα γαϊδουράκια τις λαίηνες τις πήλινες, που τις τοποθετούσαν δεξιά και αριστερά στο σαμάρι μέσα σε κοφίνια για να στέκονται ασφαλείς και να μη σπάσουν. Οι πιο μεγάλες χωρούσαν περίπου δεκαπέντε οκάδες. Στα σπίτια υπήρχαν οι λαηνοθέστρες, υψωμένα λίγο, πέτρινα κοιλώματα με, αστοιβίδες επάνω για πιο μαλακά, όπου τις τοποθετούσαν με προσοχή. Όσοι κατάφεραν να επισκεφτούν τις Μαδάρες εύρισκαν σταμαναγκάθι και το έβαζαν στο στόμιο της λαίηνας. Τα πυκνά, μυτερά αγκάθια αυτού του θάμνου απομάκρυναν κάθε ζουζούνι που επιθυμούσε τη δροσιά του νερού.

Μια άλλη μερίδα ανθρώπων που δεν είχαν γαϊδουράκια ήταν αναγκασμένοι να το κουβαλούν, σηκώνοντας τη λαίηνα στον ώμο τους από τις πηγές ως τις "Κούκλες" ή την "Απάνω γειτονιά" ως την τελευταία άκρη του χωριού. Σωστό μαρτύριο, ιδιαίτερα όταν έπρεπε να ζυμώσουν, να κάνουν μπουγάδα, να ποτίσουν τα λουλούδια - δεν έλειπαν από κανένα σπίτι - οπότε οι ανάγκες ήταν αυξημένες - προπαντός την εποχή που οι αγροτικές δουλειές ήταν πιο πολλές όπως στον τρύγο, στις ελιές ή στο θέρος και η κούραση περίσσειε. Τελειωμό δεν είχαν τα παντέρμα βάσανα των ανθρώπων, μικρών μεγάλων.

Ένα από τα πολλά περιστατικά διατηρείται ολοζώντανο στη θύμησή μου:

Ήταν καλοκαίρι και οι γονείς μου κατακουρασμένοι γύρισαν αργά το βράδυ από το θέρος. Η μάνα άρχισε να ετοιμάζει το φαγητό. Όταν είδε πως στις λαίηνες έμεινε ελάχιστο νερό, στενωχωρήμένη, κοιτάζοντας τον πατέρα είπε "Ωφου είναι θα κάμουμε εδώ": Κι εκείνος "αποκλείεται να πάω στον ποταμό. Δεν θα αποσώσω από την κούραση". Η μάνα επέμεινε "άμ. βρε συ να σε ξεμπετεύει ο θεός, γιατί θέλω να ετοιμάσω τα κοπέλια να φάνε, να κοιμηθούν και ύστερα να μαγερέψω γι' αήριο το μεσημέρι. Και ένας θεός κατέει είναι ώρα θα αποσυμμαζωχτώ". Στη νέα άρνηση του πετάχτηκα και είπα "θα πάω εγώ. Μη νοιάζεστε, μόνο ετοιμάστε μου το γάδαρο και γλήγορα θα φέρω το συγκλάκι μου". Το συγκλάκι ήταν ένας σίγκικνος μικρός κουβάς που δε χώραγε καλά - καλά δυο οκάδες νερό. Για να το κρατώ τον είχαν κάμει με σύρμα ένα χέρι. Με αυτό γέμιζα από τη χαβούζα τις λαίηνες.

"Άμε να χεις την ευκή" μου είπαν χωρίς να φέρουν αντίρρηση, αποκαμωμένοι όπως ήταν, "και νάχεις το νου σου στο δρόμο. Γερά - γερά να γαιρείς". Αυτό το δρόμο, αυτή τη δουλειά, την είχα κάνει αμέτρητες φορές πολύ πριν γίνω οχτώ χρονών που ήμουν τότε. Μα συνήθως πήγαινα μέρα. Τα πράγματα ήταν πολύ εύκολα όταν ο πατέρας είχε τελειώσει τη δουλειά και πηγαίναμε στον ποταμό. Έβγαζε τις λαίηνες από τα κοφίνια και τις γέμιζε. Τοποθετούσε τη μια πρώτη, εγώ αναβιάζονα όσο μπορούσα να μην ξεσομαρίσει ο γάδαρος και γρήγορα έβαζε και την άλλη στο κοφίνι. Ύστερα καθόταν στο

καφενείο να πει ένα καφέ κι εγώ γύριζα με το νερό στο σπίτι. Όταν πήγαινα μόνη μου τραβούσα το γάδαρο κοντά στο μπεντενάκι που χώριζε το δρόμο από τη Χαβούζα, γέμιζα το συγκλάκι μου και αφού ανέβαινα επά-

Μέρος από το πρώτο υδρευτικό σύστημα που εγκαταστάθηκε στους Αρμένους. Ο ένας από τους δύο Κριούς, εκτεθειμένος ως μουσικακό είδος πλέον στα «Κρύα Νερά»

νω στο μπεντενάκι για να φτάνω, έριχνα το νερό μέσα στις λαίηνες με τη σειρά ένα στη μια ένα στην άλλη. Για να γεμίσω έπρεπε να πάω πολλές φορές πάνω κάτω με το συγκλάκι. Όταν, τύχαινε να περνούν τα αυτοκίνητα με ταχύτητα - πράγμα που γινόταν συχνά τότε αφού αυτός ήταν ο δρόμος Χανίων - Ηρακλείου - ο γάδαρος φοβότανε και δεν έμεινε ακίνητος κοντά στο μπεντενάκι και το νερό χυνόταν χάμω. Αυτή τη φορά όμως ήταν πολύ χειρότερα απ' ό,τι υπολόγιζα. Το σκοτάδι στο δρόμο δεν ήταν ευχάριστο. Πολλές φορές σκόνταβα στις πέτρες και χτυπούσα τα γυμνά πόδια μου. Ανθρώπους δεν συνάντησα. Εξάλλου δεν φοβόμουν κανένα χωριανό, Γερμανοί δεν υπήρχαν πια. Μόνο τα σκυλιά αλυχτούσαν, ευτυχώς κάπως μακριά, και έτρεμα μήπως με φτάσουν στο δρόμο. Ούτε καθόταν να αποσπερίσουν οι γριούλες απέξω από της Βαγιονίνας το σπίτι.

Τη μέρα συναντούσα εκεί την Αργύρα, τη Βαγιονίνα, την Αλικαμπόττανα και κάποιες άλλες ακόμη, με τα λαηνάκια τους έτοιμα για να τους φέρω κρύο νερό. Έτρεχαν μόλις μ' έβλεπαν από μακριά ποια να προλάβει να κρεμάσει στα σκαβέλια το λαίηνο της. Συνήθως πρώτη έφτανε η Αργύρα και γκρινιάζαν μεταξύ τους, γιατί μόνο δύο λαίηνα μπορούσαν να κρεμάσουν. Όμως όταν ο γάδαρος ήταν πολύ κουρασμένος - με τη μαναβική ο πατέρας μου τον ξεθέωνε πηγαίνοντας από το ένα χωριό στο άλλο δεν τις άφηνε να κρεμώσουν τα λαίηνα κι ας τους κακοφαινότανε. Μα πάντα κρατούσα γεμάτο το συγκλάκι μου και τους έδινα το νερό για να δροσιστούν. Έτσι μαλάκωναν λιγάκι. Δεν μπορούσαν να χονέφουν πως λυπόμουνα το γάδαρο και προτιμούσα να κουράζο-

μαι η ίδια περπατώντας και δεν πήγαινα καβάλα. "Άνομα σου κουζούλο που ψυχοπονάσαι το γάδαρο. Τόσο χαζή είσαι; Κουράζονται μορφή οι γάδαροι"; με απόπειραν. Θεέ μου πόσο αποζητήσα την παρουσία τους εκείνο το βράδυ! Ας τις άκουγα να μου μιλούν κι ας με μάλωναν όσο ήθελαν. Η ερημιά και το σκοτάδι ήταν χειρότερα από τις φωνές, που σίγουρα έκρυβαν πολλή αγάπη.

Κάποτε έφτασα στον ποταμό και τράβηξα το γάδαρο κοντά στο μπεντενάκι. Αρχισα να προσπαθώ να γεμίσω τις λαίηνες με το συγκλάκι. Όμως δεν έβλεπα και το έχουνα χάμω. Όταν πέρασαν αυτοκίνητα οι προβολείς έσκιζαν το σκοτάδι αλλά ο γάδαρος τρόμαξε, έφευγε από τη θέση του απότομα και το αποτέλεσμα ήταν πάλι το ίδιο. Η ώρα περνούσε, οι λαίηνες έμειναν άδειες και με το ζόρι κρατούσα τα δάκρυα μου. Όμως με κανένα τρόπο δεν θα γύριζα χωρίς νερό στο σπίτι και εξακολουθούσα να ματαιοπονώ.

Κάποτε στιγμή έρχεται ένας άντρας, με ένα μεγάλο συγκλάκι στο χέρι, να πάρει κρύο νερό. Ήταν ο Νίκος Βιριράκης. Αμέσως με χαρά σκέφτηκα πως μπορεί να με βοηθήσει. Ο άνθρωπος δεν φαντάστηκε βέβαια το μαρτύριο και την αγωνία μου. Έτσι κατέβηκε τα σκαλιά, πήρε το νερό και γύρισε να φύγει. Ανήσυχη δεν ήξερα τι να κάνω. Όταν ανέβηκε και το τελευταίο σκαλί και βρέθηκε στο δρόμο, ένιωσα πάλι απελπισία. Ο φόβος πως θα παιδεύομαι χωρίς αποτέλεσμα όλη νύχτα νίκησε την αμηχανία και την ντροπή μου και είπα δειλά: "θα μου γεμίσεις;". Με απέραντη ανακούφιση τον είδα να γεμίζει τις λαίηνες. Εκείνη τη στιγμή, με μια κανάτα στο χέρι, ήρθε για κρύο νερό ο Μιχαλάκης ο Χαϊρέτης. Ενώ τον καλωτύχιζα μέσα μου και 'κείνον γιατί ζούσε τόσο κοντά στην πηγή, λέει:

"Μπράβο σου μαρρέ Νικολή. Αποντεδά κάνεις μιστά;". "Θωρείς εδώ; Είπα να κάμω μια αμπασάδα για την ψυχή μου" του απάντησε και γέλασαν και οι δυο. Δεν κατάλαβα τότε καλά το αστείο τους. Αμέσως τους άκουσα σοβαρούς να μου λένε: "Λάλειε γερά-γερά το γάδαρο και να προσέχεις". Επιτέλους πήρα ο δρόμο για το σπίτι σιωπηλή και μερδεμένη. Σαν τα κύματα οι σκέψεις πηγαίνονόρχονταν στο νου μου. Έκανα καλά; Μήπως γελούσαν μαζί μου; Τι χαζή που ήμουν! Δεν έπρεπε να πιο φχαριστώ;

Όταν κόντευα να φτάσω βλέπω τον πατέρα μου να έρχεται προς το μέρος μου ανήσυχος. "Είντα γίνηκες μωρή παιδί μου κι άργησες τοσωνα; Είσαι καλά; Εκόντεψε να κουζουλαθούμε με τη μάνα σου". "Καλά είμαι. Μα ήταν σκοτάδι και δεν εθώρουνα πού έριχνα το νερό. Κι α δεν ήτανε ο Νίκος Βιριρός δεν θα γέμιζα". "Ας είναι καλά ο άνθρωπος" είπε τότε ο πατέρας μου.

Κι εγώ θέλω να του πω με την καρδιά μου το ευχαριστώ, που από αμηχανία δεν το ξεστόμισα τότε. Για να διώξω αυτό το βάρος από μέσα μου που έγινε ασήκωτο έτσι όπως το κουβαλώ πενήντα τόσα χρόνια.

Οι μικροί μας φίλοι, τα σημερινά παιδιά του χωριού, δεν θα μπορέσουν ποτέ να νιώσουν τη δική μας χαρά, τις ευχές και τους πανηγυρισμούς, όταν αργότερα, λίγο μετά το 1950, είδαμε τους άντρες του χωριού να ανοίγουν χαντάκια από τις πηγές μέχρι τη δεξαμενή κάνοντας την προσωπική εργασία που τους ανέθεσε η Κοινότητα με προτόγνωρη προθυμία, για να φτάσει σε κάθε σπίτι το ευλογημένο δώρο του θεού. Εμείς όμως κάθε φορά που ανοίγουμε τη βρύση θυμόμαστε με συγκίνηση αγάπη και ευγνωμοσύνη.

Μαίρη Πριτάκη-Κουντάνη

Η τιμωρία του γαϊδαράκου

Μάης μήνας πρέπει να 'τανε, όταν έμπει το Μανούσο ο πατέρας του, να ποτίσει και να μεταδέσει το γαϊδάρο τους. Δεν καλόθελε το Μανουσιό, γιατί εσκαρνεούτανε με τ' άλλα παιδιά, αλλά για να μη μανίσει ο

ινδιάνος πολεμιστής.

Πάρκαρε δίπλα στον στραπατσιρισμένο φίλο του, φρενάροντας απότομα με το χαλινάρι, και αφού τον βοήθησε να σιοβολιστεί τσι καπούλες, έβαλε πλήρη για το σπίτι, κάνοντας στον δρόμο, κόντρες και κολιές, με το φουρεμένο γαϊδάρο.

Η κούρσα πήγαινε ρολόι μέχρι την στιγμή, που άναψαν τα αίματα του γαϊδουράκου, όταν μυρίστηκε.. ότι εκεί κοντά ήταν δεμένη η αγαπημένη του.

Με μια "διπλοτσινιά" -σε στυλ ανάποδης σουζας- ξεσφεντονίζει τον πισινό καβαλάρη καταμεσή σε ένα βάτο, και συνέχισε να χλιμιντρίζει, με γκανιές

Ο γαϊδουράκος της ιστορίας μας ενώ αναπαύεται.
(Φωτογραφία από το ημερολόγιο του Συλλόγου "Ο Κριτοβουλίδης", 1982.
Φωτογράφιση Μανώλης Παπεράκης)

πατέρας του- και ξεσκονίζει το πατελονάκι του με καμιά μουνρόβιτσα, κρέμασε την σφεντόνα στο λαϊμό του, του 'καμε και μια λαδόφρετα η μάνα του για κολατσιό, και ξεκίνησε. Στο δρόμο συνάντησε και τον Νεκτάριο παιδί δημόσιου υπάλληλου ακάτεχο και αμάθητο από γαϊδάρους και οζά.

Έλα Νεκτάριο,- του λέει-να πάμε να μεταδέσουμε το γαϊδάρο μας, να φάμε μούρνα και βάτσινα στο δρόμο, να σου δείξω και μια κοτσούφια που έχει μικρά πουλάκια. Κάτσε δυο λεφτά να βάλλω τα παπούτσια μου, και να το πω στη μάνας μου, κι έρχομαι σαν τη μπάλα. Δεν χρειάζονται παπούτσια, και ποητά, κι εγώ ζυπόλητος είμαι. - μόνο πορπάτε γρήγορα -γρήγορα να προκάνω να παίξω κιάλας. Μπροστά πήγαινε το Μανουσιό, πατώντας πέτρες, και τσίτες, με τα πατουχάκια του, (τα οποία είχαν γίνει σαν το πετσά) και πίσω το Νεκταριό, ατζοπατώντας με τσι πέτρες, και χορεύοντας με τσι τσίτες.

Πήγαινε σιγότερα μωρέ Μανουσιό, και μου ξελουρίσουνε τα πόδια μου οι τσίτες, εντράκαρε να κλαφουρίζει ο Νεκτάριος.

Δεν κολώνουνε οι γιάντρες Νεκταρούλη; γιάε εγώ πως τσι πατώ, και δεν παθαίνω πράμα, εγελούριζε ο Μανούσος, και "διπλοπιδώντας" σαν φουρόκατος, βρέθηκε στη μέση μιας μισοξεραμένης αστιβίδας. Εκουτισσιντρόπηκε το Νεκτάριο για την προσβολή, αλλά ξέροντας ότι τα αμάλαγα ποδαράκια του, δεν ήταν για τέτοιες επιδείξεις έκανε τον ψόφιο κοριό. Πεζ όμως και ξανυπέε ο Μανούσος τον ανάγκασε τελικά, να τσαλαπατήσει μια γαϊδουρότσιτα, και δεν έφτανε μόνο αυτό, αλλά στην προσπάθεια του να ξεστριφώσει, έκασε με τον κόλο πάνω. Κράταγε την κοιλιά του από τα γέλια ο Μανούσος, προσπαθώντας να ξαγκιστρώσει τον φίλο του από τα γαϊδουράγκαθα. Αυτός όμως, κλαίγοντας από τσι πόνους, δεν μπορούσε να πάρει ζάλο, κι έτσι κουτσοπατώντας, κάθισε πάνω σένα χαρακάκι, περμιένοντας το τετράποδο να τον πάει σπίτι του.

Στο άψε-σβήσε ξεπρόβαλε ο Μανούσος, βάζοντας όλα τα "γκάζια", στον ξεσωμάροτο γαϊδάρο, με ξανάστρωφα λαχτιδία στα λαγκόνια, φωνάζοντας "αέρα!" σαν

και πορδομηλητά.

Ο οδηγός της κούρσας απογειωνόταν στο διάστημα πότε κολημένος σαν βδέλλα, στην πλάτη του ζωντανού, και πότε ολόρθος, κωνιγώντας με το στόμα, σκόνιπες και μυγιαλούδια. Δεν κράτησε όμως για πολύ το πανηγύρι γιατί ήδη είχαν φτάσει στο σώχωρο της "αραβιονάρας", και ο μουρικός, έπρεπε να πάει μοναχός του.

Με άψογο στυλ "ολυμπιονική" πηδά το φράχτη, σηκώνει το σώμα του στα πισινά πόδια, και φυσώντας σαν το θεριό, ετοιμάζεται για ερωτική επίθεση. Δεν πρόλαβε να κάμει πράμα ο Μανούσος και βρέθηκε ανάσκελα στον πάσπαλο, ακούγοντας την καρδιά του, να χτυπά σαν του λαγού, βλέποντας τον "εραστή" να δαγκάνει με πόθος την αγαπητικιά του κι αυτή να του ανταποδίδει την αγάπη της με απαντά διπλοτσινιά στα μούτρα.

Μετά από λίγο σηκώθηκε σιγά-σιγά όρθιος, κρατώντας τα πλευρό και τα κομμάτια του, έριξε μια ματιά στο ξεσκισμένο πατελονάκι του, άλλη μια, δεξιά -αριστερά και ετοιμάστηκε να την κοπανήσει. Κοκάλωσε όμως βλέποντας τον πατέρα του δίπλα, να κρυφογελά, κάτω από τσι μουστάκες του, σφυρολογώντας τον σκοπό μιας μαντινάδας. Ξαφνικά όμως άρχισε να βλαστημά, θεούς και δαίμονες, ακονίζοντας στον αέρα την γκαγκλωπή κατσούνα του.

Του κερατά το "χτήμα" και παραλίγο να μου μισερώσει, το κοπέλι εβαταλάιε. Είτα πάθε μπαμπά ο γαϊδάρος μας και κάνει ετσιδά; εμυγιάστηκε; Ρώτησε ο Μανούσος. "Τσαμούρης" είναι μωρέ Μανουσιό, τσαμούρης, άμα θωρεί γαϊδούρα, λυσιά, μόνο να 'χεις το νου σου, άλλη φορά, να μη σε δαγκάσει, ... άντε τώρα να πας στο σπίτι. Κι εγώ θα τότε κεράσω με την κατσούνα. Την επόμενη μέρα ο Νεκταρούλης δεν πήγε στο σχολείο. Ο Μανούσος κρατώντας ένα λαδωμένο τετράδιο, και έχοντας ύψος, 10 ορεινών καπεταναίων, έκασε στο πρώτο θρανίο, έτοιμος για τα μπραβεία. Η μικρή δασκαλίτσα, θέλοντας να τον πειράξει, του έκανε μια ασυνήθιστη ερώτηση.

Πες μου Μανουσιό, αν δεν ήσουν άνθρωπος τι ζώο θα ήθελες να ήσουν; Και ο Μανούσος ξίνοντας την κε-

φαλή του, είπε φωναχτά το ποίημα του:

**Νάμουν(κυρία)το Μάη γαϊδάρως,
τον Αύγουστο κριάρι,
κι ούλο το χρόνο πετεινός,
και κατής το Γενάρη.**

Η πρωτευουσιάνια δασκάλα, δεν πολυκατάλαβε το μαντιναδάκι, και συνέχισε ορεξάτη το μάθημα της. Ο Μανούσος βλέποντας ότι δεν γέλασε κανείς, δεν το ξανατραγούδησε. Ο φουκαράς ο γαϊδουράκος όμως, πλήρωσε πολύ ακριβά την νύφη.

Μια αποφράδα μέρα, τον έριξαν κάτω 4 βαρβάτοι άντρες, τον έδεσαν γερά από τα πόδια με χοντρό σκονί, του έβαλαν μια πατσαούρα, ανάμεσα στα αντόδια, και ένα πατρακλό κακαντράκι, ανάλαβε την δύσκολη επέμβαση, έχοντας μαζί του ξυράφια και νυστέρια, κρομμύδια και αλάτι.

Αφού του μαλάκωσαν τα πλευρά, με στελιάρια κι αποδάβλια, φορφοτήρες και κατσούνες (οι γαϊδουράνθρωποι), στο τέλος τον μουνούχισαν, κατηγορώντας τον αδικώς, για σεξουαλική παρενόχληση και προσβολή της δημοσίας αιδούς.

Ας όγονται.

Γιώργης Καπριδάκης

Λαμπρές εκδηλώσεις στην Αθήνα για τη Μάχη της Κρήτης

Λαμπρές ήταν ο εορτασμός της 67ης Μάχης της Κρήτης στην Αθήνα. Τις εκδηλώσεις διοργάνωσαν η Παγκρήτια Ένωση, η Πανελλήνια Ομοσπονδία Κρητικών Σωματείων, με την Κρητική Εστία και τα Κρητικά Σωματεία.

Εκπροσωπήθηκαν η πολιτεία, η Βουλή των Ελλήνων, η Εκκλησία, οι Ένοπλες Δυνάμεις, τα κόμματα, τα σώματα Ασφαλείας και η Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Επιμνημόσυνη δέηση στον Ιερό Μητροπολιτικό Ναό Αθηνών.

- Κατάθεση στεφάνων στο Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη.

- Ακολούθησε εντυπωσιακή παρέλαση λάβαρων των Κρητικών Σωματείων, νέων (αγόρια, κορίτσια) ντυμένων με την παραδοσιακή φορεσιά της Κρήτης και οχημάτων που έλαβαν μέρος στην Ιστορική Μάχη.

Σ' ένα κατάμεστο Καλλιμάρμαρο ο Θεοδωράκης τιμήθηκε από την Παγκρήτια Ένωση

"Είμαι ευλογημένος που γεννήθηκα Έλληνας. Το κρητικό αίμα, όμως, που ρέει στις φλέβες μου με βοήθησε να γίνω δυο φορές Έλληνας", είπε ο Μίκης Θεοδωράκης, χθες, στο κατάμεστο Καλλιμάρμαρο, παραλαμβάνοντας τιμητική πλακέτα από τον πρόεδρο της Παγκρήτιας Ένωσης, Κώστα Ξυλούρη.

Ο Μίκης Θεοδωράκης μιλώντας συγκινημένος μπροστά σε περίπου 70.000 κόσμο που με μπλοθιές τον αποθέωσε. Ακολούθησε το Αξιον Εστί με σολίστ τον Μάριο Φραγκούλη, αποσπάσματα από τον Ζορμπά, ενώ 500 χορευτές απ' όλη την Κρήτη χορεύσαν παραδοσιακούς χορούς.

Από τότε πέρασαν πέντε χρόνια

Πέρασαν κιόλας πέντε χρόνια από την έκδοση του πρώτου φύλλου της "Ε", τον Ιούνιο του 1996. Πότε πέρασαν κανείς δεν θυμάται. Στο πρώτο φύλλο εφημερίδας μας γράφαμε:

Με χαρά βρισκόμαστε στην ευχάριστη θέση να σας παρουσιάσουμε αυτό το μικρό φυλλάδιο, την εφημερίδα - αν θα μπορούσε να την πει κανένας έτσι - των Αρμενιανών.

Αναζητήσαμε λοιπόν, μια πολιτιστική δραστηριότητα που θα μας αφορούσε όλους και η οποία θα είχε διάρκεια. Καταθέσαμε λοιπόν την ιδέα της έκδοσης ενός δελτίου επικοινωνίας μεταξύ των Αρμενιανών. Η ιδέα έγινε δεκτή με χαρά και από το Διοικητικό Συμβούλιο του Κριτοβουλίδη και από το Συμβούλιο της Κοινότητας, αλλά και από όσους τους διατυπώθηκε η ιδέα για την κρίνουν και να καθορίσουν και το μέγεθος και τον τρόπο της συμμετοχής τους.

Έτσι λοιπόν αρχίσαμε να σχεδιάζουμε την έκδοση ενός τριμηνιαίου φύλλου με τη φιλοδοξία η δικιά μας εφημερίδα, αν δεν είναι καλύτερη από τις παρόμοιες εφημερίδες που εκδίδουν οι σύλλογοι των χωριών της επαρχίας μας, να είναι τουλάχιστον διαφορετική.

Στα βασικά θέματα που μας απασχόλησαν, όπως η φυσιογνωμία, το ύφος, η μορφή, το περιεχόμενο, ο τίτλος, η συχνότητα έκδοσης, οι υπευθύνότητες, ο τρόπος διαχείρισης κ.λπ., δόθηκαν λύσεις μετά από αρκετή συζήτηση.

Αποφασίσαμε λοιπόν να αναφερόμαστε σε θέματα που αφορούν το χωριό μας, τον Αποκόρωνα, τα Χανιά και την Κρήτη, τους Αρμενιανούς όπου και αν βρίσκονται. Στον τίτλο συμφωνήσαμε στην πρόταση του Μπάμπη, και η εφημερίδα ονομάζεται ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ θυμίζοντας έτσι την τιμητική ονομασία που δόθηκε στο χωριό το 1822 από την επαναστατική Συνέλευση που έγινε στον Πλάτανο.

Βασική φιλοδοξία της εφημερίδας είναι να γίνει ανοικτό φύλλο, όπου όλοι όσοι θέλουν θα μπορούν να συμμετέχουν στην διαμόρφωση και την έκδοσή του, και σε καμιά περίπτωση δεν θα είναι ιδιοκτησία ή μέσο προβολής κανενός.

Σ' αυτό το πλαίσιο προσκαλούμε κάθε Αρμενιανό ή φίλο των Αρμενίων, χωρίς καμιά διάκριση να συνεισφέρει με τη γνώση του ή την εμπειρία του σ' αυτό το διάλογο επικοινωνίας με σκοπό να ενημερωνόμαστε, να θέτουμε θέματα και να συμβάλλουμε στην επίλυση

τους, να ανταλλάσσουμε απόψεις, αλλά και να καταγράφουμε την ιστορία του χωριού μας σύγχρονη ή απόπειρη.

Η "Ε", από το πρώτο της φύλλο, προσπάθησε να τιμήσει τον τίτλο της, και να δώσει σε όλους την δυνατότητα της ελεύθερης έκφρασης όλων με ταυτόχρονο σεβασμό της αξιοπρέπειας και της προσωπικότητας των ατόμων. Δυστυχώς δεν τα καταφέραμε σε όλες τις περιπτώσεις, τα καταφέραμε όμως στις περισσότερες.

Προσπαθήσαμε να προασπίσουμε το γενικό συμφέρον απέναντι στο ειδικό, και να υποτάξουμε τις προσωπικές επιλογές στο συμφέρον του συνόλου.

Η εφημερίδα μας απόκτησε με την πάροδο του χρόνου, μια φυσιογνωμία που στηρίζεται στο ύφος και τη θεματολογία των βασικών της αρθρογράφων, με κύριο χαρακτηριστικό το κοινωνικό, ιστορικό και λαογραφικό της περιεχόμενο. Μια φυσιογνωμία που μερικές φορές δέχεται κριτική για την μονομέρεια της θεματολογίας της και άλλες πάλι επαινείται για την ποιότητα των άρθρων της.

Σήμερα θέλουμε η "Ελευθερόπολις" να μην αποτελεί μόνο ένα μέσο έκφρασης και επικοινωνίας των απανταχού Αρμενιανών, και καταγραφής του πολιτισμού τους, θέλουμε να αποτελέσει και μέσο προώθησης κοινά αποδεκτών θέσεων, προβολής προβλημάτων και διεκδίκησης της επίλυσής τους, ένα αγιμυρό εργαλείο ανάπτυξης της περιοχής μας. Να ελέγχει και να προτείνει, να αποτελείσει ένα βήμα δημοκρατικού διαλόγου, όλων των απόψεων, χωρίς κανένα περιορισμό αλλά και χωρίς καμιά προτίμηση ή εξάρτηση.

Προτάσεις, ιδέες, θέσεις, και σύνθεση αντιθέσεων είναι όλα θεμιτά, αρκεί να μην παραβιάζονται οι βασικές αρχές του διαλόγου.

Αν η διαδρομή της "Ε" δικαιούθηκε ιστορικά, αρμόδιοι να την κρίνουν είναι οι απανταχού αναγνώστες της. Εμείς το στοιχείο που βάλουμε στο ξεκίνημα, δηλαδή της αδιάλειπτης έκδοσης για μια πενταετία ήδη, το έχουμε κερδίσει.

Ένα πράγμα είναι βέβαιο: η "Ε", παρ' όλες τις αδυναμίες, τις ατέλειες και τα όποια προβλήματα που έχει πρέπει να προχωρήσει μπροστά. να απαντήσει στις προκλήσεις της 3ης χιλιετηρίδας μέσα από συντονισμένη και συλλογική δουλειά

Γιάννης Σ. Τσακίρακις

Ελευθερόπολις
 ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΛΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΕΥΜΑΤΩΝ
 ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΔΕΥΤΕΡΑ, 20 ΙΟΥΝΙΟΥ 1996, ΣΤΑ 12 ΑΡΧΑΙΑ

Ελευθερόπολις
 ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΛΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΕΥΜΑΤΩΝ
 ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΔΕΥΤΕΡΑ, 20 ΙΟΥΝΙΟΥ 1996, ΣΤΑ 12 ΑΡΧΑΙΑ

Το γραμματικό τμήμα "Ελευθερόπολις" ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΑΣΤΗΤΑΣ!

ΜΕ ΜΕΤ' ΑΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ "ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗ"

η εφημερίδα μας

Ελευθερόπολις

Ελευθερόπολις

ΤΑ ΓΕΝΕΘΛΙΑ ΤΗΣ "ΚΟΠΕΛΙΑΣ" ΜΑΣ

Άνοιξη του 2001. Η πρώτη Άνοιξη του 21ου αιώνα.

Το κορίτσι μας έχει γενέθλια. Έκλεισε τα πέντε χρόνια ζωής και πορταίει στα έξι. Αναστοράστε ντο θαρρώ, πως η κόρη μας, το κορίτσι σας, η κοπελιά ουλονό των Αρμενιανών, γεννήθηκε την Άνοιξη του 1996 (Τον προηγούμενο αιώνα δηλαδή). Τυχερή λοιπόν η "κοπελιά μας", που ακούει στο όνομα ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ, γιατί με το 'να ποδαράκι της πατεί σ' έναν αιώνα, ενώ με τ' άλλο τη μόλις έγγηξε νιους αλλουνού. Τυχεροί και μεις, που γράφομε και μοντζαλόνομε τα άσπρα τη τη φουσανάκια, μα και όσοι από σας τους ζηλιάρηδες, που επειδή είστε αλλάργο και δεν τη φτάνετε κάθε φορά που βάνει τα λευκά τη, μας σε μεμπέτες ζωγραφίες έτοιμες, γραφιδάει και στολιδία για να τα κρεμνούμε εμείς απάνω τη, οντέ θα ετοιμάζεται, θα σνιαριζεται και θα στολιζεται. Τούτες οι ζωγραφιές και τα στολιδία, μας φέρνουν ιδιαίτερη χαρά να τα λαβαίνουμε, γιατί στην κόρης μας κάθε 3 μήνες τα φθιασιδία, πως είναι και δική σας κοπελίε καταλαβαίνουμε.

Είσατε επίσης τυχεροί και ούλοι εσείς, που κάνετε την αμασάδα να στραφαινετε (κοιτάζετε) τη "κοπελιά" μας. Σονηγράτε (βλέπετε) και ξανοίγετε τα μοντζαλωμένα τη φουσανάια, σαν να μην έχετε μάθια να ξανοίξετε τα πλιά πολλά και πλιά καλά ζωγραφισμένα μιας Χανιώτισσας, ας πούμε, γη μιας πρωτευουσιάννας Αθηναίας. Ας είναι. 'Ομως μ' ούλα κι ούλα τούτα ναΕμάνισε η κοπελιά κι αναγκάστηκε από 4 φουσανάκια που εφόριε στην αρχή, εδά φορεί τα διπλά. Άρησε που κι αμιά φορά δε τηνε φτάνουμε κιόλας, όπως ας πούμε οπέρυσις, το καλοκαίρι - που εφόριε 12, γραμμένα και ζωγραφισμένα και από τη δυο μπάντες.

Συγχωριανέ η φίλε, όπως θα κατάλαβε, η εφημερίδα που κρατάς τούτη την ώρα, έκλεισε φέτος τα 5 και βαδίζει γοργά και σταθερά στα 6 χρόνια ζωής. Είσαι δεν είσαι ένας από τους γραμιάδες, είτε στέλνεις τα γραφομένα σου είτε όχι, είτε απλά είσαι ένας αναγνώστης, είτε δεν είσαι, αλλά πιο απλά ακόμη, κοιτάζεις τις φωτογραφίες και τις ζωγραφιές.....Με αφορμή τα γενέθλια της "ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ" σου εύχομαι ολόψυχα προσωπική και οικογενειακή ευτυχία, υγεία και χαρά.

Μάης του 2001
 Βασύλειος Ν. Κουρομχελάκης

Αφιέρωμα στα πέντε χρόνια της «Ελευθερόπολης»

☞ συνέχεια από τη σελίδα 1

τόποι, κοντινοί κι απόμακροι, όπου ζεις και τραχαλεύεις για το ψωμί σου και την προκοπή σου...

Θαν αναρωθίσαι, βέβαια, αναγνώστη μου, ποιός είν' ο ντάντος μου, πού το σκαρφίστηκε τ' όνομά μου ετούτου και ποιός παπάς με βάφτισε. Σε ποιο ερτολόγιο τσ' Ιστορίας κι αιολόγιο τσ' Εκκλησίας το 'βραβεγραμμένο και πού το ξελαμπίσαμε τ' όνομα τούτου που μου δόκανε. Γιαείντα δε με βγάλανε, θαν αναρωτάς, «Φωνή των Αρμένιων», γή «Οι Αρμένιοι» σκέτο και καλύτερο;

Μα τούτο κι εγίνηκε. Κι αφουκράσου να μάθεις πώς και γιατί.

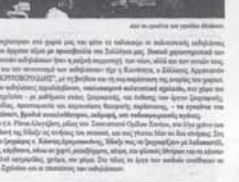
«Αφουκραστήτε το λοιπόν κι ας πιάνη όπου 'χει γνόση

για να κατέχη αλλού βουλή κι απόκριση να δώση», για να θυμηθούμε και τον Ρωτόκρμπο.

Η ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ, το λοιπόν, αναγνώστη μου, θα πει Αρμένιοι κι οι Αρμένιοι, το χωριό μου, είναι η ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ που αναγράφει η Ιστορία, γιατί «έτσι λότης» ως ανιστορούσαν οι γερόντοι τ' αποφασίσανε, λέει, οι πληρεξούσιες κεφαλές τση Κρήτης, πρι κοστά δύο αιώνες, και να τιμήσουμε το χωριό που φιλοξένησε τη μεγάλη Συνέλευση του 1822, κι όπου κοιτοεδέρευε τότε η Κυβέρνηση τσ' ελευτεριωμένης Κρήτης. Μ' αυτάνα τα ιστορικά συμβάντα και τ' άλλα αντραγαθήματα των πατέρων και των προπατόρω του χωριού θα τα βρεις γραμμένα και σαριμένα σ' άλλα σανίδια ετούτου τ' Αρμενιανού μπαξέ, τσ' ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΗΣ με τ' όνομα.

Και, πρώτου σ' αποχαρητέξω, κι ως το Δεκαεπενταύγουστο που θα «βγω» πάλι στο μεϊντάι, θέλω να σου παραγγείλω, χωριανέ μου, Αρμενιανέ των Αρμένιων και τση ξενιθιανέ, κι εσύ αναγνώστη μου ξενοχωριτή, να μη μ' απαλυσμονάς, μα να μου γράφεις, συχνά, και με τη χέρα σου, γραφή χερσόγραφη, κι όι να μου τα μιννάς από τα τέλια και τσ' ασυριμάτους. Για να την έχω στο χαρτί και να τηνε τυπώνω τη γραφή σου στα «φύλλα» τση καρδιάς μου, να τηνε βρούνε και να τη μελετούνε εγγόνια και δισέγγονα που θα με φυλλομετρούνε. Να μπέμπεις και φωτογραφίες, προγονικές μάλιστα, άνε σου βρίσκονται να σου στολιζούν καρφήχη, γή κάδρο με λουλούδι από κοουκούλι κεντημένο. Και ιστορίες, χωρατά, ρίμες και μαντιναδάκια Αρμενιανά και των άλλων μονοστιβανω τσ' επαρχίας. Σαν ετούτα τα παρακάτω που τραγουδιότανε σε κληθόνους, αποσπερίδες, χαρές και στεφανώματα, γιορτάδες κι αποκράδες:

Θεοφάνης και η οικογένειά του στην Αρμενία.

Θεοφάνης και η οικογένειά του στην Αρμενία. Ο πατέρας του Θεοφάνη, ο οποίος είναι ο πατέρας του Θεοφάνη, ο οποίος είναι ο πατέρας του Θεοφάνη...

Ελευθερόπολις... Τηχη γραμματική τσ' Ελληνοαπόκριση ΤΗΜΗ ΚΙΤΕ ΓΕΡΟΝΤΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΓΕΡΟΝΤΕΣ ΜΑΣ... Μια σπάνια, ιστορική αξία, αρμενιανή φωτογραφία

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ» ΠΕΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ... Πενταχρόνια μετά την ίδρυση της εφημερίδας «Ελευθερόπολις»...

Ελευθερόπολις... Εορτασμός στη γη της Γεωργίας... Η ελευθερόπολις...

απ' τη δικιά σου μορφοιά κι εκείνο για να πάρει. Κι αν ούλα τ' αλησμόνητες, μιας μόν' αγής θυμίσου, όντε σ' εφίλου κι έλεγες: «νύχτα 'ναι και κοιμήσου»! Κι α δε θυμάσαι τα πολλά, θυμήσου και τα λίγα, θυμήσου πως επαιζάμε στο δώμα, στην καλύβα. Τότες ε; διάλε τη τριγά πού 'θελε να ξεφανερωθούμε, κι ως τα ψαράκια στο γυαλό στον κέρτο να πιαστούμε. Ώρα καλή, το λοιπόν, αναγνώστη μου μερωντικέ, κι ο Θεός να δώκη να περάσει οργήγορις η κατσιάρα, «νάρθ' Αίγυοςτος και Γυαλιστής, ν' ανταμοθούμε πάλι». Κι ως τότες: «Γλέντα τον ψεύτη το ντουινά γιατ' ο καρδός διαβαίνει».

Η ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ Κι ένας καταλαμαράς τση, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΤΗΣ... ΎΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ Εξέγασα, αναγνώστη, να σου πω πως είμαι και... χαρισματική. Χάρισμα, δηλαδή, θα τα μοιράζουμε τα φύλλα μου, σ' όσους το πεθυμούνε.

ΣΤΗΝ «ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΗ»

Πάλι θα μπω στον πειρασμό να γράψω δύο αράδες για σένα «Ελευθερόπολη» γιατί 'έχεις νουσιμάδες. Για την καινούρια την χρονιά του Νέου του Αιώνα θα σ' ευχηθώ χρόνια πολλά του Δήμου μας κορώνα. Να ζήσης να τυπώνεσαι σ' όλη τη χιλιετία, να μην υπάρξ' εμπόδιο μηδέ καμιάν αιτία. Να πορπατίς εις τα χωριά, σε πόλεις και δρομάκια σε πλούσια, και φτωχόπιτα τση Κρήτης τα σοκάκια.

Να συντροφειγής μοναχούς, γραμματικούς, δασκάλους, τους φίλους τση μαθήσεως, όλους μικρούς μεγάλους. Κι όσοι για σένα γνιολίζονται και όσοι κοπιάζουν κι αυτοί να 'ναι χιλιόχρονοι, όμορφα να σε σιάζουν. Και να σε καμαρώνουμε και να σε νοσταλγούμε που είσαι, και που βρίσκεσαι, οι φίλοι να ρωτούμε. Να ζήσεις ντιβα μ' όμορφη και όσοι σε φροντίζουν κι αυτοί που σε διαβάζουνε κι όσοι σε μεπεγεστίζουν.

Μαντάτο εις το σπίτι σου στέλνω στην Αθήνα φίλοι πολλοί επιθυμούν να σ' έχουν κάθε μήνα. Γι' αυτό και συ κανόνισε τα φύλλα σου να φαίνης και κάθε μήνα μια φορά στα σπίτια μας να μπαίνης. Ράμνος Ραμινιώτης

Η εκδρομή μας

Με μεγάλη επιτυχία πραγματοποιήσε και φέτο την εκδρομή των Αρμενιανών της Αθήνας ο Σύλλογός μας "Ο Κριτοβουλίδης", τον Απρίλη. Το πρόγραμμα περιλάμβανε επίσκεψη στην Δημητσάνα, στην Στεμνίτσα και το μεσημέρι στην Βυτίνα για φαγητό.

Δημητσάνα

Στο Κεφαλάρι του Αϊ-Γιάννη, 1.5 χιλ. από τη Δημητσάνα, σε μια πανέμορφη τοποθεσία, επισκεφθήκαμε ένα πρότυπο μουσείο, το **Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης Δημητσάνας** και θαυμάσαμε ένα έξοχο δείγμα της λειτουργίας των παραδοσιακών υδροκίνητων εγκαταστάσεων. Για μας που το επισκεφθήκαμε αποτελεί ένα παράδειγμα για το χωριό μας, τα νερά του και το νερόμυλό του, και τα μουσικακής αξίας παραδοσιακά κτήρια όπως είναι το Εργοστάσιο (ελαιοτριβείο) του Αγγελή.

Το μουσείο αυτό είναι πρότυπο υπαίθριο μουσείο, μοναδικό στα Βαλκάνια. Βρίσκεται στο πανέμορφο Κεφαλάρι του Αϊ-Γιάννη, ένα χιλιόμετρο έξω από τη Δημητσάνα. Στην τοποθεσία λειτουργούσαν με τα νερά του κεφαλαριού 14 μαρουτόμυλοι, οι οποίοι μεταξύ άλλων τροφοδότησαν και τις ανάγκες της Επανάστασης του 1821, όπως και πολλά βυρσοδεψεία.

Το Μουσείο ιδρύθηκε και πρωτολειτούργησε το 1997 από το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα της ΕΤΒΑ και καταλαμβάνει έκταση ενός τετραγωνικού χιλιομέτρου. Το ίδρυμα ανέλαβε την αποκατάσταση του συμπλέγματος των ερειπωμένων κτιρίων υδροκίνητων εγκαταστάσεων που ήταν στην περιοχή. Τα κτήρια ανήκουν στη Μονή Αιμιναίων και η χρήση τους παραχωρήθηκε στο ίδρυμα από τον μητροπολίτη Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως.

Στόχος του μουσείου είναι η διατήρηση, η διάσωση και η κατανόηση της γνώσης για την παραδοσιακή τεχνολογία της υδροκίνησης στην ευρύτερη περιοχή, η οποία ξεκίνησε το 16ο αιώνα και είναι στενά δεμένη με την ιστορία της.

Στο χώρο του παρουσιάζονται οι μορφές της υδροκίνησης και της χρήσης του νερού στην παραγωγή. Έχουν αποκατασταθεί και λειτουργούν με τους παραδοσιακούς μηχανισμούς μια ομάδα υδροκίνητων μηχανών: ένας νερόμυλος, μια νεροτριβή, ένα βυρσοδεψείο και ένας μαρουτόμυλος. Ακόμα υπάρχουν το σπίτι του

μυλωνά, το σπίτι του βυρσοδέψη και ένα ρακοκάζανο μάς συνδέουν με τη βιοτεχνική ιστορία της περιοχής, που ξεκίνησε το 16ο αιώνα.

Η διαδρομή μέσα στον υπαίθριο χώρο ξεκινά από τη στέρνα και κατευθύνεται προς το κτίριο του αλευρόμυλου, τη νεροτριβή και το σπίτι του μυλωνά. Ο αλευρόμυλος αλέθει με τη δύναμη του νερού, ενώ ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να ενημερωθεί συμπληρωματικά και από πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό.

Απέναντι βρίσκονται τα ερείπια δύο βυρσοδεψείων, τα οποία καθαρίστηκαν και στερεώθηκαν οι γούρνες τους για το πλύσιμο των δερμάτων (λίμπες). Κοντά υπάρχει αποκατεστημένο βυρσοδεψείο, όπου ο επισκέπτης διαφωτίζεται για τη λειτουργία του με τη βοήθεια πλούσιου οπτικοακουστικού υλικού. Ακολουθώντας το λιθόστρωτο, φτάνει κανείς στον μαρουτόμυλο, όπου παίρνει πληροφορίες για όλες τις φάσεις παραγωγής και επεξεργασίας της μαρουτιάς.

Η Δημητσάνα είναι 60 χιλμ. από την Τρίπολη, τυπικότατο δείγμα Αρκαδικής αρχιτεκτονικής, με εκπληκτική θέα προς τον κάμπο της Μεγαλόπολης και τον Ταΰγετο, γοητεύει με τα πανύψηλα πετρόχιστα σπίτια, την αρχοντιά της, τα λιθόστρωτα δρομάκια και την αμφιθεατρική της δόμηση πάνω από τον ποταμό Λούσιο σε υψόμετρο 1000μ. Είναι σήμερα έδρα δήμου και έχει 600 κατοίκους.

Η Δημητσάνα είναι παραδοσιακός οικισμός με πλούσια ιστορία. Υπήρξε γενέτειρα του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε' και του Παλαιών Πατρών Γερμανού των οποίων οι ανδριάντες σήμερα την κοσμούν. Στο ανακαινισμένο σπίτι του Γρηγορίου Ε' λειτουργεί Εκκλησιαστικό Μουσείο. Στη θέση της ονομαστής Σχολής Δημητσάνης, σε κτίριο του 19ου αιώνα στεγάζεται η Βιβλιοθήκη και λαογραφική συλλογή. Η Βιβλιοθήκη της Δημητσάνας περιέχει σπάνιες εκδόσεις (20.000 τόμοι που περιεσώθησαν από πολύ περισσότερους, όταν κατά την επανάσταση πολλοί

τόμοι καταστράφηκαν για τις ανάγκες του αγώνα) κώδικες και πλούσιο ιστορικό αρχείο. Η Δημητσάνα έχει ακόμη Λαϊκό Μουσείο, στο οποίο, μεταξύ άλλων, εκτίθεται η σέλα του Παπαφλέσσα και η λάρνακα των οστών του Παλαιών Πατρών Γερμανού. Επίσης έχει και έναν Κοινοτικό Ξενώνα.

Βυτίνα

Στη Βυτίνα πρώτο μέλημά μας ήταν το φαγητό. Σε μια ευρύχωρη φιλόξενη ταβέρνα που μας φιλοξένησε μπορέσαμε όχι μόνο να φάμε και να χορέψουμε. Στη συνέχεια είχαμε την ευκαιρία, να κάνουμε ένα περίπατο στην πόλη, και να θαυμάσουμε τα ενδιαφέροντα αξιοθέατά της.

Μια πραγματική όαση σε υψόμετρο 1033 μ., χτισμένη πάνω στο ελατοσκέπαστο Μαϊναλο (44 χιλμ. από την Τρίπολη) η Βυτίνα έχει μαγευτική θέση και υγιεινό κλίμα. Χειμώνα-καλοκαίρι προσφέρει ό,τι πιο ιδανικό για τις διακοπές και συγκεντρώνει αρκετούς επισκέπτες

Στη φωτογραφία οι Αρμενιανοί με μπροστάρι τον αισθητή Γιάννη Βαγιωνάκη, και τους Γιάννη Τερεζάκη, Ρένα Καβρουλάκη, Μάρω Καβρουλάκη.

και παραθεριστές. Τις αργίες συγκεντρώνει επίσης πολλούς επισκέπτες από την κοντινή Τρίπολη. Είναι γενέτειρα του ιστορικού Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου και του Βασιλείου Οικονομίδη.

Σε περιοχή πάνω από την κωμόπολη, η αδελφή του Παύλου Μελά, η Μαρία Παπαδοπούλου, είχε ιδρύσει ανακτορία για τους στρατιώτες και παλαιούς πολεμιστές των Βαλκανικών αγώνων. Σήμερα δεν λειτουργεί αλλά το κλίμα της πόλης εξακολουθεί να προσελκύει πολλούς τουρίστες όλες τις εποχές. Το χειμώνα, σκεπασμένη από χιόνια, προσφέρει ένα μοναδικό θέαμα. Οι προτομές του Κ. Παπαρρηγόπουλου και του Βασιλείου Οικονομίδη μαρτυρούν τη συμβολή της Βυτίνας στα γράμματα και τις επιστήμες.

Όμορφη είναι η κεντρική πλατεία του χωριού με την αξιόλογη πετρόκτιστη εκκλησία και τα γραφικά καφενεία. Κοντά της βρίσκονται παραδοσιακός παλιός φούρνος και ταβέρνες για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Όμορφο επίσης κτίσμα είναι το πετρόκτιστο Δημοτικό Σχολείο. Η Βυτίνα είναι φημισμένη για τα ποιοτικά γαλακτομικά της προϊόντα, τα κρεατικά και το μέλι από κωνοφόρα. Επίσης μπορεί να βρει κανείς ενδιαφέροντα προϊόντα ξυλοτεχνίας που κατασκευάζονται εκεί. Τα τελευταία χρόνια έχουν κτισθεί αρκετά παραθεριστικά σπίτια στη Βυτίνα και γύρω από αυτήν. Επίσης έχουν αναστηλωθεί και ανακαινισθεί και πολλά παλιά σπίτια.

Γ.Τ.

Το ρακοκάζανο του μουσείου, εκπληκτικής ομοιότητας με τα δικά μας στην Κρήτη.

Η ΡΟΥΓΟΠΟΡΤΑ

Αναγνώστη μου μερωντικές, που λέει κι ένας άλλος Ελευθεροπολίτης, κάμποσος είναι ο καιρός, πού 'γω να ξεκλειδώσω τη "Ρουγόπορτα" και να δεις το σαλιαδόρο

να ανασκάνεται. Ν' ακούσης, πως σκληρίζουν τα μάσκουλα, καθώς ανοίγει και σου αποκαλύβει αναστορέματα. Να σου ανασέρνει από τη μνήμη παλιές παιδικές θύμισες. Πάει πολύς καιρός, πού 'χουμε να τα πούμε κι ίσως μ' έχεις αποξεχάσει. Όμως εγώ πάντα σε θυμούμαι και σε συλλογούμαι. Συχνώμη για την απλοϊκότητα στη δικαιολογία μου, αλλά αυτή είναι η αλήθεια: απλά είχα χάσει το "κλειδί".

Ήτονε μια μέρα μετά το φετινό Πάσχα. Ξέλαμπρα κι απόλαμπρα, Μάης μήνας. Το ακουινότιό μου εχτόπα δίχως σταματημό, και 'γω δεν είχα 'νάκαρα να σηκωθώ. Η δαμονισμένη του επιμονή μ' ανάγκασε τελικά να σηκώσω το ακουιστικό. Μια γνώριμη και ζεστή φωνή, αυτή του "Γέροντα" μου 'λεγε, μου 'λεγε, μου 'λεγε... Μη φανταστής, πως ο γέροντας είναι κιανείς παλιοκαιρισμένος, γη μεστομένος. Του λόγου ντου η μεστότητα, η πάντα καλή ντου διάθεση και οργανωτική πείρα του δώσανε αυτό τον τιμητικό τίτλο.

Εν τέλει την άλλη μέρα, καμιά εικοσαρέ Αρμενιανάκια αναμαζωχτήκαμε να τα πούμε, λέει, και να τα πούμε. Εσμίξαμε στην απάνω πετρογειτονιά στη ταβέρνα του "Μανώλη"; του "Γιώργη"; του "Βασίλη"; του "Γαβρίλη"; του "Δημήτρη"; του "Στρατή"; γη του "Θοδωρή"; θαρρώ του... κατέω 'γώ, πως μου την είπαν; Κανονικά θα 'πρεπε να τη λένε ταβέρνα του "Μισού κοκκόρου" μιας και συμμετείχανε κάμποσα Γιαννάκια στο παρεάκι μας.

Ήτονε κανονισμένο, μισή ώρα μπάρε μου πρωτότερα από τσ' άλλους, να πάνε στον τόπο τη συνάντησης, οι τρεις τωνα: Το Λιολιό, που αναμάζωξε και έσιαξε τη "Μηχανή" με τα σαπισμένα ξύλα και τα σκουριασμένα σιδερικά. Το Βριλιό, που εκάτεχε από μηχανές και οχήματα, και ο Γέροντας, που ηύρε τη χώστρα του "κλειδιού". Ενός κλειδιού που θα 'βανε ομπρός τη Μηχανή με τα μάσκουλα. Εσταθήκανε λοιπόν οι τρεις τωνα στο τεζάκι και ετραταριστήκανε τα ρακκάκια ντωνα με μια σαρόελα ολάκερη ο καθένας. Εκουβεδιάσανε για τα

μυστικά τη "Μηχανή", που εμπόριε να γενεί το όχημα για να καλύβει ο άνθρωπος τσι αποστάσεις του χρόνου και του τόπου. Επήρανε αποφάσεις και υστερά εκάτσανε στο μεγάλο στρωμένο τραπέζι κι επεριμένανε τσ' άλλους.

Όστόσο οι άλλοι, οι αμήτοι δηλαδή, αρχινήσανε να καταφθάνουνε: το Γιαννιό, ο Τάκης και το Μπουλιό, το Γιωγιό με τ' άλλο το Γιαννιό το μικιό και ο Κωστής, τ' Αθουλιό με το Θοδωρή κι όξω από πίσω οι αποδέλοιποι. Ετρώγανε ντομάτες, ελιές, ψωμί, χοχλιούς κι αναφέρνανε παλιές αθιβολές. Ελέγανε ιστορίες του χωριού πίνοντας δροσερό κόκκινο κρασί 30 - 40 γη και πλια χρονό παλιό. Ελέγανε παρατσόφαρα και εγελοούσανε, όσπου να μας σε σερβίρουνε το σουβλιστό οξό, που 'χάνε παραγγέλει. Ένα αρνί με το μυστικό "κλειδί" καλά χωσμένο στον ατζίποδά ντου, πάνω - πάνω ωθή ντο γόνατο.

- Στο γόνατο τ' οξού να ψάξετε. Στην ανοιγοσφάλιξη μέσα κι όξω. Είπε στο' άλλους το Λιολιό μόλις είδε να το φέρνουνε μέσα σ ένα τενί.

- Είναι ένα παράξενο κλειδί, ατζούμπαλο ορθογώνιο με έξε διαφορετικές επιφάνειες, εσυμπλήρωσε και το Βριλιό, καθώς εσιοβόλιζε το τενί στη μέση του τραπέζιού.

- Βρείτε το, άνε σας ακούει, μα τρώτε κιόλας, έκλεισε τη κουβέντα ο Γέροντας. Μόνο οι τρεις τωνα εκόβανε κομμάθια κρέας και ετρώγανε. Επεινανε παλιό κρασί κι εκάνανε χάζι τσ' άλλους, που νου και μάθια αλλού 'χανε στυλωμένα. Επασπατεύανε τον ατζίποδα, εξεστραφουγγίζανε την ανοιγοσφάλιξη, ξαναπασπατεύανε, εγγίζανε του "κλειδιού", μα δε το θορούσανε. Απαλά και υπομονετικά εσοκαλίζανε σα τσ' αρχαιολόγους εξερευνητές.

Πλία ανυπόμονος ο Τάκης, που τάχα εμπέστησε να εξερευνά, επήρε ένα κομμάτι κρέας, παρακινώντας και τσ' άλλους να κάμουνε το ίδιο. Αμέσως το Μπουλιό, που γύρευε την άγκα γιατί ήτανε φαγούδικο, έκοψε με το σφαλιχάτρι ντου δυο κομμάθια από το μερό κι έδωσε τ' Αθουλιού το ένα. Αυτό αρχίνιζε να το πελεκά λέγοντας με μπουκομένο στόμα.

- Εώ α τώω, εσείς ψάχετε. Ως και το μικιό Γιαννιό, το πλια υπομονετικό απ' ούλα, επήρε ένα πλευρό και το 'γλείψε, χωρίς όμως να πάρει τα μάθια ντου απ' το... πεδίο τσ' έρευνας. Έπειτα και το Γιωγιό και τ' άλλο το Γιαννιό κι ο Θοδωρή κι ούλα επαραιτήσανε την εξερενήση. Ετρώγανε και πίνανε όσπου, αποξεχάσανε το ψάξιμο.

- Εδώ 'ναι 'δα. Έδωσε ο Γέροντας το σύνθημα στο' άλλους δυο μνημένους. Το Βριλιό επήρε το κοκαλένιο κλειδί από τη ξεστραφουγγισμένη ανοιγοσφάλιξη του προβάθια και μπρος τα μάθια ουλονό του το 'δωσε. Ο Γέροντας με το κοκαλάκι ανάμεσα στα δυο ντου δαχτύλια, αρχίνιζε, να εξηγά και να λύνει το μυστήριο. Οι άλλοι τον εστράφεναν αποσβολωμένοι με ορθάνοιχτα στόματα.

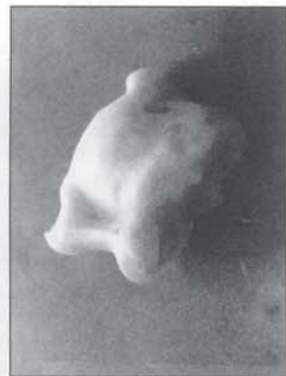
- Εντοέ. Έχει δυο μικιές και στενές επιφάνειες, που πολύ σπάνια σταματά. Μια μαγλινη που τη λένε "ψωμά" "ενώ την απέναντι με το λάκκο στη μέση τη λένε "κλέφτη". Μ' αυτές τσι δυο στένεται πολύ εύκολα γιατί είναι φαρές. Έχει ακόμη δυο στενόμακρες, που επίσης σχετικά εύκολα στένεται. Η μια η μικιότερη λέγεται "Βασιλίκι", ενώ η άλλη η μεγαλύτερη λέγεται...

- Μονομιάς μάθια και στόματα εκλείσανε... Όταν ξανανοιζανε ουλονό τα μάθια ήτανε γεμάτα με δάκρυα χαράς και νοσταλγίας. Όλα τα στόματα είχανε σμίξει σ ένα μεγάλο στόμα πού 'λεγε... ο "Στρουμπάς" ο

"Στρουμπάς" ο "είναι Στρουμπάς".

Ευθύς αμέσως εγίνηκε χαλασμός. Τα μάσκουλα εσκληρίζανε. Ο μάνταλος και οι περάτες υποχωρήσανε, ο σαλιαδόρος ανασηκώθηκε. Τα κοντεμριά σημαδέγανε τσ' αυλακίες τωνα κι αρχινήσανε το γνώριμο εκκρεμοειδές σέρσιμο μέσα σ αυτές. Το όχημα του χώρου - χρόνου, η "Ρουγόπορτα" άνοιξε τέντα και μας επήγε στον τόπο και στο χρόνο, που επιθυμούσαμε.

Ξαφνικά βρεθήκαμε σ ένα χώρο, που δεν υπάρχει πια. Ένα τόπο σαν το πυργολίκι γη σαν τον περιβόλο του παλιού σκολεϊού. Καθισμένοι αναχούργουδα εσηματίζαμε ένα μεγάλο κύκλο. Απότομα μεταφερθήκαμε σ ένα χρόνο, πίσω κάπου

Ο στρουμπάς

στα χρόνια του κρασιού που πρωτότερα είχαμε πει, να παίζουμε το στρουμπά. Χάμες, στη μέση του κύκλου που βρίσκονταν τα όργανα εξουσίας και εκτέλεσης των διαταγών, ένα μικρό ξυλαράκι, ίσα που εξέχει από την παιδική χούφτα, αποτελεί το βασιλίκι. Είναι το σκήπτρο που ο κάτοχός του δίνει τσι διαταγές. Ένα πολύ μεγαλύτερο ξύλο, μια βέργα γη μια βίτσα που αποτελεί το όργανο με το οποίο ο κάτοχός του εκτελεί τσι διαταγές του Βασιλιά. Μια, δυο, τρεις, πέντε, δέκα ραβδές γερές γη μπαμπακερές. Τσι ραβδές τρώει εκείνος που τσουρά το στρουμπά και φέρνει "κλέφτη"... Το Μπουλιό βαστά τη βίτσα και φέρνει "ψωμά". Δεν κερδίζει πράμα μα ούτε και χάνει τη βίτσα. Αντίθετα τ' Αθουλιό, που βαστά το βασιλίκι, τσουρά και φέρνει "κλέφτη". Ετσι γλιτώνει ραβδές όμως χάνει το βασιλικό σκήπτρο, που κατέχει κι αφήνει χάμες το βασιλικό ξυλαράκι.

Δε θυμούμαι πόση ώρα παίζαμε τούτονα το παιγνίδι, που τα όργανα εξουσίας (βασιλίκι) και εκτέλεσης (βίτσα) αλλάζανε συνεχώς χέρια. Δε θυμούμαι ποιος έφραε τσι πλια πολλές ραβδές. Δε θυμούμαι πόσες ραβδές έφραγα εγώ άμα έφερνα "κλέφτη". Ούτε ποιος έδινε τσι διαταγές, τοτεσάς που τσι 'τρωγα. Δε θυμούμαι ακόμη ποιος έκανε το χιλέ σε βάρος του Γιαννιού, που έφραε δυο γερές, ενώ η εντολή ήτονε πέντε μπαμπακερές.

Ένα πράμα θυμούμαι και δε θα το ξεχάσω ποτέ μου. Ακόμης θυμούμαι τσι τσιμπές πού 'φαγα στα χέρια και στα πόδια, όταν για τελευταία φορά ετσούρησα το ατσούμπαλο κοκαλάκι. Ένα μικιό - μικιό χαλικάκι που βρέθηκε στη πορεία του, το ανάγκασε να κάτσει με τα "δώδεκα εναγγέλια", τη μια από τσι δυο μικιές και στενές επιφάνειες, ενώ προς τα πάνω έδειχνε την άλλη, την κακή. Έπρεπε να υποστού και ποινη, που όριζε ο κανονισμός του παιγνιδιού. Ούλα τ' άλλα, και τα δεκαενιά, σαν τσι ξεσμυλομένους μπουμπούρους επέσανε απάνω μου και με τζμπούσανε. Τσουρόντας το στρουμπά έφερα την κακή. Ας πρόσχε για να μην έφερνα τζμπουγάδαρο.

Ο ΥΣΤΕΡΟΣ

ΜΝΗΜΗ

Δημήτρης Τζιγκουνάκης

Ένας από τους τελευταίους Αρμενιανούς της "παλιάς φρουράς" μας άφησε χρόνους, πλήρης ημερών. Ο Δημήτρης Τζιγκουνάκης, γεννήθηκε στους Αρμένους το 1904, γονείς του ήταν ο Μανούσος Τζιγκουνάκης και η Κατίνα Κουκουράκη. Τελείωσε το Γυμνάσιο του Βάμου, και στη συνέχεια σπούδασε κατ' αρχή δάσκαλος και στη συνέχεια Θεολόγος. Πρωτοδιορίστηκε στην Ξάνθη από όπου και παντρεύτηκε την

..με την οποία απέκτησε δυο παιδιά τον Κώστα και την Κατίνα. Ο Δημήτρης εργάστηκε σε όλη την Ελλάδα ως δάσκαλος και καθηγητής, αλλά ποτέ δεν ξέχασε τους Αρμένους. Σε όλες τις εκδηλώσεις των Αρμενιανών ήταν πάντα παρόν και βοηθούσε με όλες του τις δυνάμεις. Θα μας μείνει αξέχαστη η χαρά του όταν πληροφορήθηκε την έκδοση της εφημερίδας μας, η προσπάθειά του για την οικονομική ενίσχυσή της,

και η συμβολή του, με άρθρα ιδιαίτερα στα πρώτα τεύχη που τον βοηθούσαν οι δυνάμεις του.

Η "Ελευθερόπολις" ως ελάχιστη τιμή στην μνήμη του, δημοσιεύει ένα κείμενο του Δημ. Τζιγκουνάκη από το βιβλίο του Στ. Φρεσκάκη "Οι Αρμένιοι στο παρελθόν" Έκδοση του συλλόγου Αρμενιανών της Αθήνας "Ο Κριτοβουλίδης", όπου δημοσιεύθηκε ως παράρτημα.

Αναμνήσεις και σημειώσεις του Δασκάλου και Θεολόγου Καθηγητή Δημητρίου Τζιγκουνάκη για το παρελθόν των Αρμένίων

ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Από τα Δημοτολόγια της Κοινότητας πληροφορήθηκα ότι τον Φεβρουάριο του 1900 ο πατέρας μου Τζιγκουνάκης Μανούσος από τον Τζιτζιφέ ήλθε σε γάμον κοινωνία ν με τη μητέρα μου Αικατερίνη Κουκουράκη κάτοικο Αρμένων. Όπως αργότερα έμαθα επειδή μερικοί νέοι είδαν να τους παίρνει τη νύμφη ξένος, κατά την ώρα της διασκεδάσεως πυροβόλησε ένας και τραυμάτισε δύο θείους μου, αδελφούς του πατέρα μου και η διασκέδαση μετεβλήθη εις κοπετών δακρύων με κατάρτες. Αυτά έγιναν τη βραδιά του γάμου των γονέων μου.

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Ήταν το 1911 όταν έγιναν οι κάτωθι εκδηλώσεις εις τους Αρμένους, εγώ ήμουν νήπιο επτά (7) ετών. Όταν έφθασαν εις τον Προφήτη Ηλία, μια διμοιρία με την Ελληνική Σημαία με επικεφαλής τον Βολάνη και εισήλθαν στο Ναό.

Έξω του περιβόλου ήτο ένα κανονάκι, μικρότερο του μέτρου. Του έβαζαν εφημερίδες, τις πίεζαν, έπειτα μια χούφτα μαπαρούτι. Νέες εφημερίδες. Κατά το χρόνο της Δοξολογίας από μια οπή έβαζαν ένα φυτίλι, το άναβαν με κερί και πυροβολούσαν (κανονιοβολούσαν) το βράδυ, έξω από τον τότε Σταθμό παϊνίζε μουσική της Νομαρχίας.

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Το Σχολείο μας ήταν Ανώτερο Δημοτικό Σχολείο με 6 τάξεις και τετρατάξιο Παρθενγωγείο, την Πέμπτη και Έκτη Τάξη ήτο ΜΙΚΤΟ.

Ήμουν μαθητής Α' με διδάσκαλο τον ιερέα παπά Γιάννη Λαγονιμιτζάκη. Ένα απόγευμα άργησε να έλθει και εμείς βγαίναμε από τη γωνία και κοιτάζαμε πότε θα εμφανιστεί κάποια στιγμή παρουσιάστη-

κε, μας είδε και με μια χοντρή βέργα μας περιποιήθηκε γενναίως. Ένα άλλο απόγευμα είδε πως από το μάσκουλο της πόρτας είχε χαλαρώσει ένα καρφί. Έστειλε λοιπόν τον Μπουντέ στην Τσακιρανδρέα να φέρι ένα σκεπάρνι. Φαίνεται όμως πως άργησε να το βρει και τότε ο παπάς άρχισε να το κτυπά με τη γροθιά του και όταν ο μαθητής έφερε το σκεπάρνι χωρίς κανένα λόγο τον κτυπά με το σκεπάρνι στο κεφάλι και με τα αίματα ο Μπουντέ παίρνει την τσάντα του και έφυγε και δεν ξαναήλθε στο Σχολείο. Εις την Α' τάξη είχε έλθει και ο άλλος γιος του Θεοφάνη Γιαπιτζάκη. Ο Κώστας λοιπόν του έγραψε στον πίνακα το Α και του το επαναλάμβανε για να το πει. Φαίνεται από την κίνηση των χειλέων κατάλαβε και το επανάλαβε. Του έγραψε και το Β, αλλά αδύνατο να το επαναλάβει και τότε κτύπησε το κεφάλι του μαθητή με δύναμη στον πίνακα και δεν ξαναήλθε ο Γιαπιτζάκης στο σχολείο. Το ετύχημα ήτο ότι το επόμενο έτος τον έπαισαν από διδάσκαλο.

Στην Γ' Τάξη είχα δασκάλα την Ανδριανή. Τότε η γλώσσα των βιβλίων από τον ιον ..., το ωόν ..., το χορίον στην Α' Τάξη και το " ω τρις και τετράκις ευτυχεις οι πνιγέντες εν τη θαλάσση του Ροβινσώνας Κρούσου " και η διδασκαλία χωρίς επεξηγήσεις στην καθαρεύουσα μας έφεραν σε τέτοια σύγχυση, ώστε όταν μας ανέφερε " ότι οι αδελφοί του Ιωσήφ έλαβαν τους σάκους των και επήγαν στην Αίγυπτο να πάρουν σιτάρι ", εγώ γεμάτος απορία ερωτώ : " Κυρία, στα μανίκια των σακακιών του θα έβαζαν το σιτάρι ; " και επήρα την απάντηση : " Όχι, στα σακιά ".

Στη Ε' Τάξη είχαμε διδασκάλισσα την Κα Κατίνα Τζουστάκη, που μας έκανε Φυσική Ιστορία και διδάσκαλο τον Ευστάθιο Τζομπανάκη. Συμμαθήτρια είχα ένα χαριτωμένο κοριτσάκι την Αιμιλία Σκανδάλη. Όταν έβγαίναμε στο μάθημα το έλεγε χωρίς να παίρνει ανάσα. Αυτό τώρα

Στη φωτογραφία ο Δημήτρης και η σύζυγος Αγλαΐα του καθιστοί, στα πόδια του Δημήτρη η κόρη του Καίτη, δεξιά μητέρα του Αικατερίνη και ο πατέρας του Μανούσος, και οι τέσσερις αδελφές του Λεωντίσα, σις, εν ζωή Ευθύμη Παπαμαννάνη, Χρυσή, Δήμητρα, και Αγγελική σύζυγος του Δημ. Πριπάκη τέως προέδρου της Κοινότητας Αρμένων. Από το βιβλίο του Στ. Φρεσκάκη "Οι Αρμένιοι στο παρελθόν" Έκδοση του συλλόγου Αρμενιανών της Αθήνας "Ο Κριτοβουλίδης".

ήτο, ή επειδή ήταν κόρη αριστοκράτη, μου έμεινε στη μνήμη ; και τύχη αγαθή. Η εγγονή της με την εγγονή μου από την Α' Αρσακείου έως την ΣΤ' Γυμνασίου ήταν όχι μόνο συμμαθήτριες, αλλά και αχώριστες φίλες και συνεχίζουν τη φιλία τους και σήμερα και έτσι μετά 50 χρόνια γνωριστήκαμε με την κα Αιμιλία. Στη ΣΤ' Δημοτικού, είχαν φύγει από τους Αρμένους και όταν της ανέφερα για το χοριό, ούτε το θυμόταν.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1912

Και φθάνουμε στον Οκτώβριο του 1912. Ένας χωριανός μας, που επέστρεψε από τα Χανιά, έβγαλε στην πλατεία του περιστροφό του, πυροβόλησε στον αέρα φονάζοντας " έχουμε πόλεμο □ Ζήτω !! "

Την άλλη Κυριακή μας λέει στην εκκλησία ο παπά - Γιάννης " Είναι η τελευταία Κυριακή, που λειτουργώ. Πηγαίνω στον πόλεμο !! ".

Πήγε και ο Ευστάθιος Ζομπανάκης και μας έφεραν για λίγους μήνες άλλο διδάσκαλο

Ήμουν Ε' Δημοτικού, όταν έσκαψαν τα θεμέλια του Αγίου Νικολάου. Ο Ναός θα εκτίετο στη θέση Οθωμανικού Τεμένους, ερείπιο επί των ημερών μου. Θα ετίετο ο θεμέλιος λίθος. Τον αγιασμό τον έκαμε ο παπα - Γιάννης. Εζήτησε χρυσό νόμισμα να βάλει στο θεμέλιο λίθο στη γωνία Ν.Α'. Ετρεξε ο Τερεζκοκονταντής (παππούς του Κωστάκη) και έφερε ένα. Για θεμέλιο στα Β' θεμέλια που είχαν αρκετό βάθος και πλάτος, γιατί ανέβλυζε νερό, χρησιμοποίησαν θηραϊκή γη (σαντορινιό χώμα) με πέτρες σαν αυτές που κάνουν τον αμαξιτό δρόμο. Το τοιμένο δεν ήτο εν χρήσει και όταν επεκράτησε, περιόρισαν και του κίονας στο εσωτερικό (μηχανικός ο κ. Μουντουκαλάκης). Τα μάρμαρα των τριών θυρών του ναού

☞ συνέχεια από τη σελίδα 12

τα είχαμε φέρει από την Χαλέπα του παπα - Σταμάτη από το Νιο- Χωριό. Πρωτομάστορας ήταν ο Ρούσος και κάθε πελεκητή πέτρα στοιχίζει τότε 500 δραχμές.

Στην πρόοδο του κτισίματος πολύ συνέτεινε ο παπα- Γιάννης. Αρκετές φορές μας έλεγε " αυτή τη Κυριακή δεν θα λειτουργήσω εδώ ". Επήγαινε σε γειτονικά χωριά συλλειτουργούσε, έβγαζε λόγο και όπως ήτο καλλίφωνος συγκινούσε και αρκετές δραχμές έπεφταν στο δίσκο. Δυστυχώς όμως η σαρξ ήτο πιο ισχυρή από το πνεύμα και έτσι τον χάσαμε από ιερέα.

Στη θέση του σημερινού πλατάνου, υπήρχε πλατάνο, κατά πολύ καλύτερος του πλατάνου του Μπουρνάζου όταν ήτο στη δόξα του που τον αγκαλιάζαμε 8 παιδιά. Στις επαναστάσεις οι Τούρκοι συνέλαβαν όχι μόνο προύχοντες αλλά και ιερείς τους οποίους κρεμούσαν στον πλάτανο. Περίεστρεφαν το αιωρούμενο σώμα, κατόπιν το άφηναν και περιεστρέφετο με μεγάλη ταχύτητα και χασκογλούσαν χειροκροτώντας γι' αυτό κατά μια επανάσταση, έκαψαν αυτόν τον πλάτανο που ήτο στο τζαμί.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1916

Και φθάνουμε στο 1916. Τελειώνω το Δημοτικό και πηγαίνω στο Γυμνάσιο Βάμου. Στο ενδιάμεσο αυτό διάστημα δεν ξέρω για ποιο λόγο, όταν κλείσαμε στις διακοπές του Πάσχα, γινόμεθα δύο ομάδες.

Πάνω με κάτω χωριό, όριο το Σχολείο και αρχίζαμε τον πετροπόλεμο και με τη λήξη του σχολικού έτους πετούσαμε και μελανοδοχεία στον τοίχο του Σχολείου. Την ημέρα του Λαζάρου μερικά παιδιά έκαναν ένα στεφάνι από λουλούδια περιήρχοντο τα σπίτια, και τα γειτονικά χωριά έλεγαν το Λάζαρο και μάζωναν αυγά την Μ. Παρασκευή μας έδιναν στην είσοδο του προαυλίου (του Αγίου Ιωάννου) δωρεάν ένα κερί, για την περιφορά του Επιταφίου.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1918

Και φθάνουμε στο 1918. Στο φόρτε του ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος και επί πλέον ενεφανίσθη η λεγόμενη Ισπανική γρίπη. Κάνει θραύση. Κλείνουν τα σχολεία, Εμείς οι μαθητές του γυμνασίου την φέρνουμε στα χωριά. Οι άνθρωποι είναι τρομοκρατημένοι. Οι καμπάνες όλων των χωριών κτυπούν πένθημα. Μεγάλος πανικός. Δίνουν διαταγή να κτυπά μόνο μια φορά η καμπάνα για να παίρνουν είδηση οι κάτοικοι για να μετέχουν στην εκφορά τα θύματα παγκοσμίου, περισσότερα τα του πολέμου, εκτός βέβαια των τραυματιών.

Τελειώνει ο πόλεμος για όλους, εκτός του της Ελλάδος, που μας βρίσκει διχασμένους. Και ενώ πιστεύαμε ότι θα είμεθα η Ελλάδα των 2 Ηπείρων και των 5 θαλασσών, έρχεται ο επάρατος Νοέμβριος του '20 και τα ανατρέπει. Αυτοί που εκήρξαν το " ΟΙΚΑΔΕ " (Καθημερινή) μετά τις εκλογές αποφασίζουν να συνεχίσουν για να συντρίψουν τον Κεμάλ και δεν περιορίστηκαν στη συνθήκη των

Σεβρών, αλλά προχωρούν εις τα ενδότερα της Μ. Ασίας για την Άγκυρα.

Τόσο ήτο το μίσος προς τους Βενιζελικούς και προ πάντων κατά των Κρητών, ώστε στέλνουν τους φαντάρους στην πρώτη γραμμή του πυρός και οι αξιωματικοί συμπεριφέροντο κακώς. Ο ρεβανσισμός στη δόξα του. Ο πατριωτικός ενθουσιασμός των Κρητών κατέπιπε και πολλοί χωριανοί μας όταν κατεβαίνουν

Στη φωτογραφία από αριστερά: ο Δημήτρης Τζιγκουνάκης, Γιάννης Πολυχρονάκης, Μιχάλης Τερεζάκης, Γεώργιος Φρεσκάκης, Γεώργιος Μανανάκης, Χαράλαμπος Μπουρνάζος και Μανώλης Πιπεράκης στην τελετή βράβευσης των αποφοίτων του Λυκείου από το Συλλόγο στους Αρμένους το Δεκαπενταύγουστο του 1981.

στο χωριό με άδειες δεν επανήρχοντο στις μονάδες των και γίνοντο ανυπότακτοι, λιποτάκτες.

Ήρχοντο λοιπόν και στους Αρμένους αποσπάσματα Κρητών χωροφυλάκων και τη υποδίζει του αγροφυλάκος συνελαμβάνοντο και οδηγούντο προς το Βάμο. Τότε κτυπούσαν την καμπάνα του Αγίου Ιωάννου προς συναγεμρών και άνδρες και γυναίκες ορμούσαν και τους αποσπούσαν.

Προ αυτής της καταστάσεως η πολιτεία αντικατέστησε τα αποσπάσματα των χωροφυλάκων με στρατιώτες, όχι βέβαια Κρητικούς. Σε μια τέτοια επιδρομή οι φαντάροι συνέλαβαν αρκετούς λιποτάκτες και όταν επιχειρήσαν τα γυναικόπαιδα να τους αποσπάσουν όχι μόνο ακολούθησαν βιαιώς, αλλά και επυροβόλησαν στον αέρα και μια σφαίρα ευρήκε τον νεαρό Αντόνη, γιο του Καούρη και του άφησε άπουν. Μέγα πένθος επικράτησε στο χωριό, όχι μόνο διότι αναίτιως έχασε τη ζωή του ένας νέος, αλλά και διότι αυτή η οικογένεια προσέφερε το μεγαλύτερό τους παιδί, στο βωμό της Πατρίδος, προ μηνών στον Σαγγάριο. Ο πατέρας από τον καημό του, πέθανε μετά 8 ημέρες. Αυτά τα γεγονότα έγιναν το 1921.

Και φθάνουμε στο 1922. Στις 4 Ιανουαρίου, όρθου βαθός έζωσαν τους Αρμένους στρατιώτες και άρχισαν να πυροβολούν αδιακρίτως, προς εκφοβισμόν.

Ο Χαλβαδοαντώνης από βραδύς είχε βάλει κοφινίδια στο ποτάμι για χέλια και το πρωί όταν έσκυβε και ανέσπερνε τα κοφινίδια, εδέχθη σφαίρα, η οποία του εστέρησε τον ένα όρμη, χωρίς όμως να τον αχρηστεύσει, διότι αργότερα απέκτησε νέο τέκνο.

Αφού λοιπόν τρομοκράτησαν τον

κόσμο, με τη βοήθεια του αγροφύλακα Μ. Παπαγιαννάκη (Καλόγερο) έψαχναν τα σπίτια και αρκετούς συνέλαβαν. Το απόγευμα απεχώρησαν με τη λεία τους.

Αρκετοί διέφυγαν τη σύλληψη. Ένας εξ αυτών λεγόμενος Πελεκανάκης Λεωνίδας κατέδιωξε τον αγροφύλακα στον αμαξιτό, προ το Νιο- χωριό τον έφθασε και του έβαλε το πιστόλι στο σβέρκο (τον αυχένα), αλλά ευτυχώς δεν εκπυροσκορή

3) Είχαμε ένα μεταπράτη τον κυρ- Γιώργη, έκανε και τον τελάλη. Όταν πωλούσαν ένα χωράφι διαλαλούσε το πωλούμενο, την τιμή του και τον υποψήφιο αγοραστή. Αναβε έπειτα ένα κεράκι, το κολλούσε στην κολόνα του καφενείου (Ν. Μαντωνανάκη) και όταν δεν παρουσιάζετο νέος πλειοδότης και εκαιέτο όλο το κερί κατακυρούτο στο όνομα του τελευταίου. Αυτό εγίνετο Κυριακή εσπέρα.

4) Του Φραντζεσκάκη το σπίτι είναι κτισμένο ανάμεσα σε δύο δρόμους. Ο κάτω όροφος είναι στον κεντρικό δρόμο και το άνω στον ανηφορικό, όπου ήτο και το πατητήρι. Πατούσαν σταφύλια, έμεναν όλη νύκτα για να γίνει μπρούσικο το κρασί και την επόμενη ολοκλήρωναν. Ο μούστος εχίνετο στο κάτω δωμάτιο. Ένα πριονό ακούμε την καμπάνα να κτυπά. Τι είχε συμβεί ; Αυτός που μήκη στο πατητήρι για να τρέξει ο μούστος κάτω, ανέπνευσε οξειδίου του άνθρακος και έπεσε μέσα στον μούστο. Βγάζοντάς τον έξω ενόμισαν ότι ήτο νεκρός και ένας βιαστικός έτρεξε στην καμπάνα. Σε λίγο όμως ανέπνευσε καθαρό αέρα και έγινε η νεκρανάσταση.

5) Από τον Μιχάλη Αγγελάκη έμαθα: Δίπλα στην Παναγία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, που δυστυχώς αντί να την αναπαλαιώσουν κατέστρεψαν ένα ιστορικό μνημείο, κοντά στις πηγές ήτο ένας ναΐσκος του Αγίου Γεωργίου με μωσαϊκές εικόνες. Υπήρχε φήμη, πως όταν οι Τούρκοι τον καταστρέψουν, η Κρήτη θα ελευθερωθεί.

6) Μια μέρα του δεκαπενταύγουστου όταν εκκλησιάζοντο, οι Χριστιανοί είδαν ξαφνικά να χάνονται τα νερά της πηγής. Η λειτουργία μετετράπη σε παράκληση. Γονυπέτησαν με οδυρμούς και μετά μισή περίπου ώρα εμφανίστηκαν θολά ορμητικά νερά.

7) Ο Πατεράκης Μάρκος προσέφερε:

α) Τη μεγάλη καμπάνα του Αγίου Νικολάου και είναι ο πρώτος που την έκρουσε, όταν έγινε η πρώτη λειτουργία και η καμπάνα είχε κρεμαστεί σε μια δοκό σε μια σκαλωσιά.

β) Απεκατέστησε τον Ναΐσκο του Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης και να πως και γιατί:

Όταν ήτο ο Αλβανικός πόλεμος τα αγόρια τους ήταν μέσα στο μέτωπο. Η σύζυγος του Πατεράκη έταξε να αποκαταστήσει τον Ναό αν γυρίσουν τα παιδιά τους σώα. Ο πόλεμος τελείωσε, τα παιδιά γύρισαν με το καλό και το τάμα ξεχάστηκε και περνά ο χρόνος. Μια νύκτα είδε όνειρο η Πατεράκη, να εμφανίζεται ενόπιόν της μια πεθαμένη θεά της (νομίζω Ελένη λεγόταν). Την καλεί η Πατεράκη να μπει μέσα και εκείνη αρνείται και στα παρακάλια της, της απαντά: " Πώς να μπω μέσα και να πληρώσω μια που αθέτησε την υπόσχεσή της " και της επανέφερε στη μνήμη το τάμα . Εκείνη έντρομη ξυπνά το σύζυγό της, διηγείται το όνειρο και το τάμα έγινε πραγματικότητα.

Και έτσι, το χωριό μας περιβάλλεται από πολλούς Ναούς, αδιάφορο αν γεμίζουν μόνο στα πανηγύρια, στα μνημόσυνα και τις κηδείες. **Αμήν**

1) Όταν πηγαίναμε στο Γυμνάσιο του Βάμου, άλλοτε πηγαίναμε μέσω χαλέπας Λεντάρη και συνεχίζαμε στον αμαξιτό όπου κάναμε και ανασκόπηση των μαθημάτων και άλλοτε προτιμούσαμε, προ πάντων στην επιστροφή, τους καλοκαιρινούς μήνες τον ανώμαλο δρόμο, το φυσαέρι. Θα ήτο το 1917. Σε μια τέτοια διαδρομή βλέπουμε να εισέρχεται στον κόλπο της Σούδας, ένα παμμέγιστο πλοίο - πότγα - Σταματήσαμε να το καμαρώσουμε, οπότε βλέπουμε ξαφνικά μια φλόγα και αργότερα ακούμε ένα εκκωφαντικό κρότο, σαν κανονιά. Βλέπουμε το πλοίο να ταλαντεύεται και να καθλώνεται προς την πλευρά του Ακρωτηρίου. Οι Ακρωτηριανοί έκαμαν την τήχη τους, σ' αυτούς τους δύσκολους χρόνους.

2) Τελειώσαμε το Γυμνάσιο. Ο συμμαθητής μας Γιάννης του Παπαδοσταύρου σύναξε στο σπίτι του Παπαδοσταύρου ένα απόγευμα από φυματίωση του λάργου και για να αποδείξει ότι δεν εφοβήτο την μετάδοση, έτραγε μαζί του από το ίδιο πιάτο. Πέθανε σε λίγες ημέρες από καλπάζουσα.

ΜΝΗΜΗ ΚΑΤΙΝΑΣ Κ. ΤΣΑΚΙΡΑΚΙ

“Μια φορά ‘μουνε κοπέλι κι έβλεπα έν’ αμπέλι”. Θυμάσε το, θεία Κατίνα, το τραγούδι, που καθώς μου ‘λεγες, ως μου το υπαγόρευες για την “Ελευθερόπολη”:

–“Πειράζαμε μ’ αυτό στο’ αποπεριδες μας στον Μπρόνιερο, και στα Μαραγκουδιανά μετά, γερόντους και γερόντισσες της συντροφιάς, γελώντας και θαρρώντας πως εμείς, σ’ όλη μας τη ζωή θαν είμασταν ξεγνοιαστές κοπελιές και δε θαν εγερνούσαμε ποτές!”.

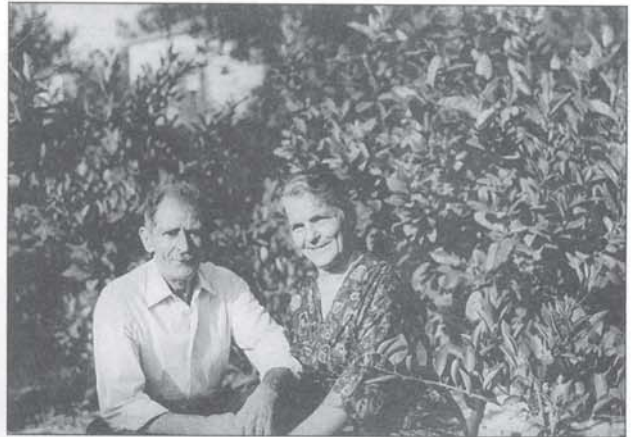
–Περάσανε όμως τα χρόνια, πέρασ’ η νιότη κι η ζωή, κι εσύ θεία, πήρες, για στερνή σου φορά, την ανηφόρα του Προφήτ’ Ηλία. Ν’ αναπαυτεί, όπως το δικαιούσυνε, το βασανισμένο σου κορμί, δίπλα στον άντρα σου τον Κωστή, φέρνοντάς του τα μαντάτα τ’ Απάνου Κόσμου του καλού, που ως την τελευταία σου πνοή τον αγάπας, τον ετίμας και τον ομόρφαινες, μαθαίνοντας και σ’ εμάς να τον αγαπούμε, να τον τιμούμε και να τον ομορφαίνομε. Δίνοντάς μας μαθήματα ζωής, όχι βέβαια με λόγια και κηρύγματα, αλλά με έργα, δύσκολα έργα και σε δύσκολες ώρες ύπαρξης κι επιβίωσης κάθε οικογένειας και ατόμου χωριστά, και της πατρίδας συνολικά, καθώς βρισκόταν σκλαβωμένη και οικονομικά καθημαγμένη από τον κατακτητή.

Η Κατίνα Τσακίρακι ήταν γυναίκα προικισμένη με θέληση δυνατή και μυαλό οξύ, που έβλεπε καθαρά κι έβρισκε λύσεις στις ανάγκες της ζωής, τις πολλές καθημερινές, τις οδυνηρές κι ατελείωτες, π’ αντίς να την γονατίσουν και να την αφανίσουν, την ατσάλωναν, καθώς ατσάλωνει το καμίνι το δυνατό μέταλλο.

Παντρεμένη μ’ έναν άνδρα αποστολικής καλοσύνης και αθωότητας, τον Κωστή Χαρ. Τσακίρακι, του οποίου η εργατικότητα, η πραότητα και η φιλότιτα βρή-

καν ισχυρό αντιστήλι τους στα δικά της χαρίσματα: την αποφασιστικότητα, την πρακτικότητα και το θάρρος.

Τα τελευταία χρόνια της ζωής της ήταν ένα ύστατον αλλά και μέγιστον μάθημα ζωής: Έχοντας περασμένα τα ενενήντα και με παράλυτο το σώμα, με ακμαία όμως και γενναία πάντα την ψυχή, υγιή και σφριγηλή τη σκέψη, δεν συλλογίστηκε μηδέ φοβήθηκε ούτε στιγμή το θάνατο, κι η αφήγησή της, μ’ όλους τους πόνους που ζώναν το καταπονημένο της κορμί, ήταν κεφάτη και γλαφυρή, καθώς θυμόταν και σου διηγόταν, μ’ όλες τους τις τερπνές λεπτομέρειες, τα πρώτα μαθητικά της χρόνια, που ήταν και τα πρώτα χρόνια του περασμένου αιώνα. Το Αναγνωστικό, την Πατριδογνωσία, τη Φυσική Ιστορία, την Αριθμητική και τη Γραμματική με τους κανόνες και τις εξαίρεσεις τους, την Μυθολογία και την Ελληνική Ιστορία με τα γεγονότα και τις ημερομηνίες τους. Και τα άλλα που τα είχε θησαυρισμένα από το βιβλίο της ζωής αυτή: ήθη και έθιμα νοοτροπίες και τρόπους ζωής των παλιών μας, τραγούδια, λύπες, δοκιμασίες και χαρές. Πολλές οι λύπες. Και λίγες οι χαρές που, καθώς σου τις αφηγούνταν, έβλεπες ν’ αστράφτ’ η ματιά της και να πλημμυρίζει το πρόσωπό της ευτυχία, την οποία μετέδιδε και σ’ εσένα, που πετούσε μαζί της στον μαγικό κόσμο των αυγερινών της χρόνων, των ανέμελων κι ευτυχισμένων κοριτσιών, ωραίων στη μορφή

Ο Κωστής και η Κατίνα Τσακίρακι, στον κήπο του σπιτιού τους, τον Αύγουστο του 1971

σαν κι αυτήν. Γιατί η Κατίνα Τσακίρακι ήταν ωραία γυναίκα στα νιάτα της κι ως και στα ώριμα χρόνια της. Και φεύγοντας από κοντά μας εκείνη, καθώς κι οι άλλοι αγαπημένοι χωριανοί, που, ο ένας μετά τον άλλο, ανηφορίζουν τελευταία για ν’ αναπαυθούν στο κοιμητήρι του Προφήτ’ Ηλία, παίρνουν μαζί τους, εκτός από τους θησαυρούς της μνήμης τους, κι ένα κομμάτι από τη ζωή του χωριού. Μαζί μ’ ένα κομμάτι από την ψυχή εμάς των παλιότερων χωριανών.

Θεία Κατίνα, Χαίρε

X.M.

☞ συνέχεια από τη σελίδα 1

ΤΟ ΣΤΟΙΧΙΔΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΡΜΕΝΟΙ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

Είκοσι χιλιόμετρα από τα Χανιά, επί της κεντρικής οδικής αρτηρίας Χανίων – Ρεθύμνης, η φύσις edιάλεξε αυτόν τον τόπο και του χάρισε χωρίς φειδώ ανεκτίμητα δώρα ομορφιάς και δροσιάς.

Πλήθος πηγαί με κρυστάλλινα νερά δημιουργούν ποταμούς που τρέχουν με νοχέλια κάτω από αιωνόβια πλατάνια και ποτίζουν ανθώνες και κήπους.

Παντού δροσεροί καρποί, παντού μυρόνια λουλούδια.

Ονειρώδεις φωτοσκιάσεις και εικόνες φανταστικές παιχνιδίζουν επάνω στα ήρεμα νερά μαζί με τους λευκούς κύκλους.

Ο ευλογημένος αυτός τόπος με τα άφθονα νερά που φημίζονται ως από τα χωνευτικότερα νερά της Ελλάδας, είναι μοναδικός σε ιστορική ομορφιά. Μια ατμόσφαιρα θείας γαλήνης επικρατεί σ’ αυτό το υπέροχο τοπίο. Ανεπαίσητος ο ψιθυρός του νερού που πηγάζει, απαλός ο ζέφυρος στα φύλλα

των δένδρων, σιγαλός σαν μακρινός ο κελαϊδισμός των πουλιών, αφήνει τον κουρασμένο διαβάτη ή τον ρομαντικό επισκέπτη να περιπέσει σε μια έκσταση και να αισθανθεί μια βαθειά ανακούφιση και στη ψυχή και στο σώμα.

Σ’ αυτό τον παραδεισίο χώρο βρίσκεται το χωριό Αρμένιο “ από τότε που για πρώτη φορά εγκαταστάθηκαν εκεί, σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, Αρμέ-

νιοι του στρατού του Νικηφόρου Φωκά όταν το 961 απελευθέρωσε την Κρήτη από τους Σαρακηνούς.

Κατά τον ιστορικό Νουχάκη οι Αρμένιοι είναι “κατάρρτες ρόμη, με άφθονα και ψυχρά ύδατα, αναβλύζοντα αυτόθι”.

“Υπάρχει μεγάλη ιστορική πλάτανος εν τω μέσω πλήθους πηγών ποταμών, κάτω από την οποία εγένοντο αι ιστορικά συνελεύσεις. Η κτίσις των Αρμέν-

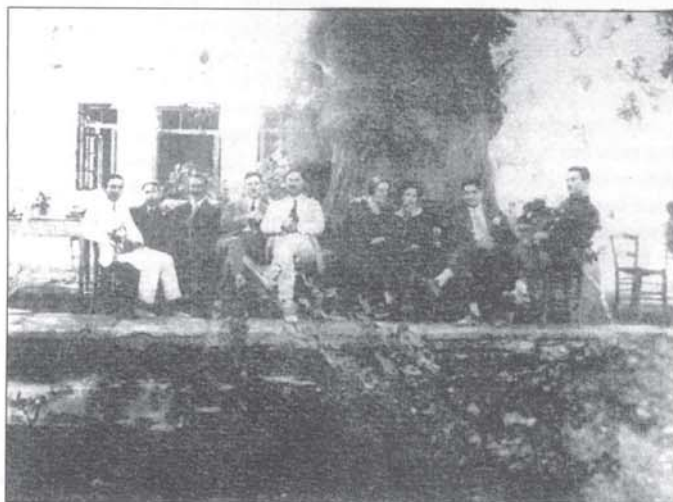
ων και ανάγεται εις τον Θ’ Αίωνα μ.Χ. ότε Αρμένιοι εκ του Βυζαντίου κατήλθον και εγκαταστάθησαν εκεί”.

Το 1822 την 22 Μαΐου υπεγράφη εις Αρμένους υπό Κρητικής Συνελεύσεως το καταρτισθέν εις Επίδαυρον πολίτευμα. Οι Πληρεξούσιοι της Κρήτης οι οποίοι το υπέγραψαν είχαν προσκληθεί εκεί υπό του αποσταλέντος τους ούτε παρά της εν Ελλάδι Κεντρικής Διοικήσεως διοργανωτού Πέτρου Σκυλίτση – Ομηρίδου”.

Ο Ιστορικός Ξάνθης γράφει ότι έπειτα από τας Συνελεύσεις του 1822 εις τους Αρμένους ο τόπος έλαβε την επωνυμία Ελευθερούπολις.

Αργότερα το 1897 όταν εγκατέλειψε την Κρήτη ο υπό τον Τιμ. Βάσον στρατός κατοχής εις Αρμένους και πάλι συνεκροτήθη η πρώτη επαναστατική συνέλευσις.

Ανέστης Μακρινάκης

Φωτογραφία από το εξώφυλλο του βιβλίου του Στ. Φρεσκάκη “ Οι Αρμένιοι στο παρελθόν” Έκδοση του συλλόγου Αρμενιανών της Αθήνας “Ο Κριτοβουλίδης”.

Τιμήθηκε συγχωριανός μας, Γιώργος Τερεζάκης από την Κρητική Αδελφότητα της Νέας Υόρκης

Το Σάββατο βράδυ, 10η Φεβρουαρίου η Κρητική Αδελφότητα της Νέας Υόρκης τίμησε τον εκδότη του περιοδικού ΚΡΗΤΗ Γιώργο Τερεζάκη. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο πολυτελές κέντρο του Μπρούκλιν, Ρεξ Μάνορ με την ευκαιρία του εορτασμού της 22ας επετείου της Αδελφότητας, Πεντακόσιοι και πλέον Κρήτες και φίλοι τους έλαβαν μέρος στο πρωτοφανές σε επιτυχία αυτό γεγονός.

Το μουσικό μέρος της βραδιάς είχαν αναλάβει η ορχήστρα Μανινάκη και οι Κρητικοί καλλιτέχνες Παντελής Κρασαδάκης, Χρίστος Φασαράκης και ο νεαρός Μανουσελάκης.

Ο εισηγητής παρουσίασε τον Εντιμ. Γενικό Πρόξενο στη Νέα Υόρκη Δημήτριο Πλατή, ο οποίος αναφέρθηκε με λεπτομέρεια στο πολύχρονο έργο του Γιώργου Τερεζάκη, τον οποίο συνεχάρη για τις υπηρεσίες του προς τους Κρητικούς και την Παγκρητική Ένωση Αμερικής. Ακολούθησε η ομιλία του πρώην Προέδρου της Πα-

ρητήρια μηνύματα προς την Αδελφότητα για την πρωτοβουλία της να τιμήσει τον καταξιωμένο Κρητικό.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΕΡΕΖΑΚΗ

Εντιμότητα Γενική Πρόξενο κ. Πλατή,
Πρώην Πρόεδρο της Παγκρητικής Κ. Γεώργιο Τζίτσα,

Αντιπρόεδρο κ. Γιάννη Μπομπολάκη,
Πρόεδρο της Κρητικής Αδελφότητας κ. Μανώλη Πιπεράκη,

Κυρίες και Κύριοι,

Ευχαριστώ τον πρόεδρο της Κρητικής Αδελφότητας Νέας Υόρκης, το Συμβούλιό του και όλα τα μέλη για την τιμή που μου κάνουν απόψε αναγνώριση των ταπεινών μου υπηρεσιών προς την οργάνωση τους.

Είναι αλήθεια πως πρόσφερα τις υπηρεσίες μου στην Αδελφότητά σας κυρίως στα πρώτα βήματά της πριν από 22 χρόνια, σε μια εποχή που είχε ανάγκη των υπηρεσιών όλων μας.

Πριν από την ίδρυσή της έγιναν αρκετές συνεδριάσεις, τρεις από τις οποίες πραγματοποιήθηκαν στο σπίτι μου στην Αστόρια. Στις συνεδριάσεις αυτές ήταν παρόντες: ο Γιάννης Νικολουδάκης, Μανώλης Πλακάκης, Αντώνης Λεκάκης, Ρούσος Αμπαδιωτάκης, Μανώλης Μαμιλάκης και ο αιεμίηστος Κώστος Καπασάκης.

Σε μια από τις συνεδριάσεις αυτές συζητήθηκε με κάθε λεπτομέρεια η σύνταξη του καταστατικού της Αδελφότητας, το οποίο ανέλαβα να γράψω και να τυπώσω.

Είναι αλήθεια πως από την ημέρα της δημιουργίας της Αδελφότητάς σας άρχισε και η λαμπρή δραστηριότητά της μέσα στον ομογενειακό χώρο.

Σήμερα, η Κρητική Αδελφότητα Νέας Υόρκης είναι υπερήφανη για όσα έχει επιτελέσει. Μέσα στα 22 χρόνια κατάφερε πάρα πολλά και το έργο της είναι αναγνωρισμένο τόσο από την Παγκρητική Ένωση Αμερικής και από το 57 τμήματά της, όσο και από την οργανωμένη Ομογένεια της Νέας Υόρκης.

Οργάνωσε τη νεολαία, τα παιδιά των μελών της Αδελφότητας, τα δίδαξε και τα διδάσκει τους παραδοσιακούς κρητικούς χορούς και με τα διάφορα προγράμματά της γαλουχεί και διδάσκει στο παιδιά τις παραδόσεις της Κρήτης και της Ελλάδας. Οργανώνει εκδρομές νέων στην Κρήτη για να μάθουν τις ρίζες τους και τις παραδόσεις της φυλής μας.

Η Κρητική Αδελφότητα δημιούργησε και φιλανθρωπικό ταμείο, από τα κέρδη των πρωτοφανών σε επιτυχία εκδηλώσεών της.

Ο Πρόεδρος Μανώλης Πιπεράκης, δυναμικός και άξιος Κρητικός, μαζί με τον διαπρεπή Κρητικό Πέτρο Κουγεντάκη κατάφεραν να πραγματοποιήσουν όλα τα προγράμματα και τους οραματισμούς της Αδελφότητας,

Από αριστερά η Ελευθερία και ο Γιώργος Τερεζάκης και ο Μανώλης Πιπεράκης, πρόεδρος της Κρητικής Αδελφότητας Νέας Υόρκης

κρητικής Γιώργου Τζίτσα (ήρωα της Κρητικής Αντίστασης της Κρήτης κατά τη γερμανική κατοχή της Μεγαλονήσου).

Ο Α' Αντιπρόεδρος της Παγκρητικής Γιάννης Μπομπολάκης, διάβασε το μήνυμα του προέδρου της Παγκρητικής Αμερικής Μανώλη Τσικουδάκη, που απευθύνετο στο δραστήριο πρόεδρο της Κρητικής Αδελφότητας Νέας Υόρκης.

Κατόπιν ο Γιάννης Μπομπολάκης εξέφρασε τα προσωπικά του συγχαρητήρια προς το Γεώργιο Τερεζάκη και συνεχάρη την Κρητική Αδελφότητα για την πρωτοβουλία της να τον τιμήσει. Ο εισηγητής Μιχάλης Δικονιμίτης παρουσίασε τον πρόεδρο της Αδελφότητας Μανώλη Πιπεράκη, ο οποίος μετά την ωραία ομιλία του επέδωσε τιμητική πλακέτα στο Γεώργιο Τερεζάκη για την πολύχρονη προσφορά και τις υπηρεσίες του προς την Αδελφότητα, ενώ στη σύζυγο του τιμωμένου, Ελευθερία πρόσφερε μια ανθοδέσμη.

Ακολούθως η Κλάρα Κατσανεβάκη διάβασε συγχα-

Έγραψαν στην Ελευθερόπολη

Από το συγχωριανό μας Αντρέα Πατεράκη του Νικολάου, είχαμε ένα γράμμα με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (Email μέσω Ίντερνετ) από το οποίο δημοσιεύουμε μερικές σελίδες.

Για σας,

το όνομά μου είναι Αντρέας Πατεράκης από την Αυστραλία. Ο πατέρας μου ήταν ο Νίκος και είχε το καφενείο στην πλατεία του χωριού. Πως είναι όλοι εκεί; Εδώ έχουμε χειμώνα και πολύ κρύο

....

Γιάννη, σε θυμάμαι και το σπίτι σου απέναντι από το σχολείο, και το γάλα που πίναμε στη κουζίνα, στο σχολείο - χύλασε η κουζίνα και έβγαλε χόρτα.

Παίρνω την εφημερίδα σας και μελαγχολώ, δεν ξέχασα τίποτα από τα παλιά, πως θα μπορούσα να ξεχάσω, τόσο δυνατές αναμνήσεις. Οι Έλληνες εδώ δεν ξεχνούν την ρίζα τους, για αυτό υπάρχουν τόσα χρόνια. Θα κατέβουμε ίσως το επόμενο καλοκαίρι.

Για σας μέχρι τότε.

Αντρέας Πατεράκης

Αστόρια 7 Ιουνίου 2001

Αγαπητή Ελευθερόπολη,

Με την ευκαιρία της αποστολής της συνδρομής μου, σας εκφράζω σε σας και στους συνεργάτες σας, καθώς και σ' όλους τους χωριανούς μας, τα πιο θερμά συγχαρητήρια για την ωραία εφημερίδα σας.

Όλοι σας, εκδότης και συνεργάτες σας είστε όλοι ταλαντούχοι της δημοσιογραφίας. Τα ιστορικά άρθρα του Χαράλμπου Μπουρνάζου και των άλλων εκλεκτών συνεργατών σας είναι ανεπανάληπτα και δεν χορταίνει ο αναγνώστης να τα διαβάζει.

Με πολλή εκτίμηση

Γεώργιος Τερεζάκης

και να δημιουργήσουν ακόμη και προγράμματα για ηλικιωμένους.

Αγαπητοί μου Κρήτες, όπως γνωρίζετε όλοι σας, την Παγκρητική Αμερική υπηρετώ για πολλά χρόνια σαν εκδότης του μηνιαίου περιοδικού ΚΡΗΤΗ. Το έντυπο αυτό το αγάπησα πολύ και κατέβαλα κάθε προσπάθεια για την καλύτερησή του. Πέρασα και δύσκολα χρόνια, αλλά δεν πτοήθηκα. Προχώρησα μπροστά, αλλά και ακάθεκτα γιατί σαν Κρητικός έπρεπε να αγωνιστώ για τη μεγάλη Παγκρητική Ένωση Αμερικής και για τα τμήματά της.

Συμπαραστάτης και βοηθός μου ήταν η σύζυγός μου Ελευθερία, που μοιραζόταν μαζί μου και τις χαρές και τους προβληματισμούς μου. Μαζί μας απόψε είναι και η πρώην συνεργάτιδά μου όταν υπηρετούσε γενική γραμματέας της Παγκρητικής Κλάρα Κατσανεβάκη.

Τελειώνοντας θέλω να ευχηθώ στην Κρητική Αδελφότητα να συνεχίσει το μεγάλο έργο της και να ευχαριστήσω και πάλι τον πρόεδρο Μανώλη Πιπεράκη.

ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΜΑΧΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ Τελετές μνήμης και στο Σαμωνά

Στα πλαίσια της 60ης επετείου της Μάχης της Κρήτης πραγματοποιήθηκε στον οικισμό Σαμωνά

του Δήμου Αρμένων στις 15-5-2001 εκδήλωση για να τιμηθούν οι εκτελεσθέντες στο χωριό αυτό, την περίοδο 1941-1945.

Η εκδήλωση οργανώθηκε από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Χανίων, το Δήμο Αρμένων και τους κατοίκους του Σαμωνά.

Παρευρέθηκαν όλες οι Πολιτικές, Πολιτειακές και Στρατιωτικές αρχές του τόπου, Δήμαρχοι και πλήθος κόσμου.

Η εκδήλωση ξεκίνησε με επιμνημόσυνη δέηση, ακολούθησε χαιρετισμός από τον Δήμαρχο Αρμένων κ. Καραγιαννάκη Παντελή, ομιλία από τον αρχιτέκτονα κ. Κατσανεβάκη Μιχάλη για την θλιβερή αυτή επέτειο, κατάθεση στεφάνων και ολοκλήρωθηκε με παράθεση παραδοσιακών εδεσμάτων.

Η φιλοξενία, η προσφορά αλλιά και η εργατικότητα των κατοίκων του Σαμωνά, οδήγησαν στην πλήρη επιτυχία της εκδήλωσης η οποία θα μείνει αξέχαστη σε όλους όσους παρευρέθηκαν.

Ρένα Τερεζάκη

Την Τρίτη 15 Μαΐου, μέσα στα πλαίσια των εκδηλώσεων για την 60η επέτειο της Μάχης της Κρήτης, πραγματοποιήθηκε στο Σαμωνά εκδήλωση,

προς τιμή των εκτελεσθέντων κατοίκων του χωριού. Ο Παιδικός Σταθμός συμμετείχε σ' αυτήν. Την προηγούμενη μέρα νήπια και εκπαιδευτικοί μαζί, κατασκεύασαν ένα όμορφο δάφνινο στεφάνι, το οποίο κατέθεσαν τα παιδιά στο μνημείο του χωριού. Η φωτογραφία από την εκδήλωση ενώ τα παιδιά καταθέτουν το στεφάνι.

Πόπη Ψαρουδάκη

Παράταση για την επιδότηση του ελαιοθάδου

Με το γνωστό σε όλους τους παραγωγούς τρόπο θα εξακολουθήσει για τρία χρόνια να υπολογίζεται η επιδότηση του ελαιοθάδου, όπως αποφάσισε το Συμβούλιο Υπουργών Γεωργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι επί της Γεωργίας υπουργοί αποφάσισαν να παραταθεί η ισχύς του σημερινού κανονισμού για 3 χρόνια, γεγονός που "ανακουφίζει" τους Έλληνες ελαιοπαραγωγούς οι οποίοι ανησυχούσαν για το άμεσο μέλλον της επιδότησης.

Παράλληλα όμως έδωσαν "το πράσινο φως" στη διαχειριστική επιτροπή της Ε.Ε. να νομιμοποιήσει τα μίγματα ελαιοθάδου με σπορέλαια, αρκεί να υπάρχουν σχετικές ενδείξεις στις ετικέτες των προϊόντων, γεγονός που αναμένεται να επιδράσει αρνητικά στις πωλήσεις παρθένου ελαιοθάδου.

"Μελλοντικό σημείο" για τη χώρα μας χαρακτηρίστηκε ωστόσο το γεγονός ότι δεν έχει προχωρήσει ακόμα στη σύσταση ελαιοκομικού μπρώου που θα διευκόλυνε τη διαδικασία καταβολής της επιδότησης ελαιοθάδου. Να σημειωθεί ότι η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα στην Ε.Ε. που δεν διαθέτει ελαιοκομικό μπρώο!! Αυτή την περίοδο βρίσκεται σε εξέλιξη η κατάρτιση του και οι διαδικασίες για την ολοκλήρωση του μπρώου αναμένεται να επισπευσθούν, ώστε να μη δημιουργηθεί πρόβλημα στην επιδότηση.

Ανυπολόγιστη η καταστροφή στις ελιές

Τραγική είναι η κατάσταση η οποία διαμορφώνεται για τον αγροτικό κόσμο του Νομού Χανίων από την ακαρπία της ελιάς. Τα ελαιόδεντρα στην αρχή της άνοιξης έδειξαν να ...συμμερίζονται τον πόνο των αγροτών για τις χαμηλές τιμές του ελαιοθάδου. Φορτώθηκαν ανθό και υπόσχονταν, μέσα από την ποσότητα, να δώσουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα. Όμως ο ...καιρός είχε άλλη γνώμη! Την πιο κρίσιμη στιγμή της καρπώδους, δυνατές βροχές κι εν συνεχεία ασυνήθιστα υψηλές για την εποχή θερμοκρασίες, κατέστρεψαν άγωνα τη γύρη, στέρψαν τη δυνατότητα γονιμοποίησης των ταξιανθιών των ελαιοδέντρων και μαζί την καρπώδευση.

Η καταστροφή για την παραγωγή του λαδιού χαρακτηρίζεται ως "πρωτόγνωρη" κι εκτιμάται ότι φθάνει μέχρι το 80% της αναμενόμενης εσοδείας!

Η παχυσαρκία απειλεί τους Κρητικούς

Τεράστιο πρόβλημα υγείας θα είναι η παχυσαρκία στην Κρήτη το 2020, συμπεραίνουν οι επιστήμονες, λόγω της αλλαγής του τρόπου ζωής των κατοίκων του νησιού και την εξομολογή του με το δυτικό πρότυπο.

Αυτό τόνισε σε ομιλία του σε επιστημονική ημερίδα ο συγχωριανός μας αναπληρωτής καθηγητής Χειρουργικής του Πανεπιστημίου Κρήτης Ιωάννης Μεθισσάς, ο οποίος υπογράμμισε ότι η παχυσαρκία ως νόσημα έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία του πληθυσμού. Ταυτόχρονα πρότεινε την ίδρυση στην Κρήτη κέντρου το οποίο θα έχει ως σκοπούς την αποτύπωση και ορθή καταγραφή του προβλήματος στη νήσο, την πρόληψη του νοσήματος, την κλινική και εργαστηριακή έρευνά του αλλιά και την θεραπεία της νόσου.

Ο κ. Μεθισσάς σημείωσε ότι "σε κοινωνίες του δυτικού κόσμου, όπου ο τρόπος ζωής οδηγεί σε περιορισμό της ενεργειακής κατανάλωσης (αυτοκίνηση, εργασία γραφείου) και ταυτόχρονα εξασφαλίζει άφθονη προσφερόμενη ενέργεια μέσω υψηλής θερμιδικής αξίας τροφής, το πρόβλημα έχει λάβει δραματικές διαστάσεις,

Ενίσχυσαν οικονομικά την εφημερίδα μας

Βιριράκη - Χατζηδάκη Κορνηθία	10.000
Χαρτάκης Όθωνας	5.000
Διονάς Αβέρκιος	5.000
Γιανναράκης Μανώλης	5.000
Πριπάκης Δημήτρης	
τ. Πρόεδρος Κοινότητας	5.000
Πατνιωτάκη Σοφία	5.000
Γεωργουδάκης Ιωάννης	20.000
Κουρομιχελάκης Γιάννης	10.000
Καθηβρετάκης Λευτέρης	5.000
Καθηβρετάκης - Ιωάννου Γεωργία	5.000
Σταματάτος Γιάννης	5.000
Καβρουθιάκη - Καρδάμη Ιωάννα	5.000
Αγγελιάκη - Καπατζί Αφροδίτη	20.000
Τερεζάκης Μανώλης	5.000
Τερεζάκης Γεώργιος του Λάμπρου	50 δορ.

Τους ευχαριστούμε όλους θερμά.

Διόρθωση : Η δωρεά προς την εφημερίδα μας, που αναφέραμε στο προηγούμενο τεύχος, του Παναγιώτη Παπαγιαννάκη ήταν 45.000 δραχμές (125 δολλάρια Αμερικής), και όχι 45 δολλάρια που γράψαμε από παραδρομή στο προηγούμενο φύλλο.

Εκδήλωση προς τιμήν του Γ. Αικατερινίδη

Η εκδήλωση προς τιμήν του πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 29 Απριλίου στον Αγ. Νικόλαο Λασηθίου, με την παρουσία εκπροσώπων της Νομαρχιακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, εκπροσώπων τοπικών Αρχών και πολιτιστικών Φορέων, εκπροσώπων του Πνευματικού κόσμου και πολλών κατοίκων της πόλης.

Ο Γεώργιος Αικατερινίδης, καλός φίλος του συλλόγου μας, προσφέρθηκε πρόθυμα να μας βοηθήσει, όταν σχεδιάζαμε τη βιογραφική έρευνα στο χωριό μας, προσφέροντάς μας τα φώτα του και την σχετική βιβλιογραφία. Με αυτή την ευκαιρία τον ευχαριστούμε.

Ο Γεώργιος Ν. Αικατερινίδης γεννήθηκε στο Ηράκλειο το 1936. Σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το 1979 έλαβε διδακτορικό δίπλωμα από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Σε όλη τη διάρκεια των φοιτητικών του χρόνων διετέλεσε άμισθος βοηθός του καθηγητού Γ.Α. Μέγα ο οποίος και τον ώθησε στη συγκέντρωση βιογραφικού υλικού από την Κρήτη, μέρος του οποίου απετέλεσε και το πρώτο δημοσίευσμά του ήδη από το 1958.

Από το 1963 εργάζεται στο Λαογραφικό Αρχείο (σήμερα Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας) της Ακαδημίας Αθηνών, αρχικά ως Επιστημονικός Συνεργάτης του σοιδίμου διευθυντού του αρχείου Γ.Κ. Σπυριδάκη, και στη συνέχεια ως Συντάκτης και Ερευνητής.

Εχει πραγματοποιήσει πάνω από εξήντα επιστημονικές ερευνητικές αποστολές σε όλον σχεδόν τον ελληνικό χώρο, ιδιαίτερα στην Κρήτη και τη Βόρεια Ελλάδα, αποθησαυρίζοντας πλούσιο πρωτογενές λαογραφικό υλικό με καταγραφή, ηχογράφηση, φωτογράφιση και κινηματογράφιση.